กฤษฎีกาสาร

ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๓ กุมภาพันธ์ – มีนาคม ๒๕๖๑

www.krisdika.go.th

ªA C C)&9B#A A .8Ł 5)B)4ªA 6C6C)6&96 9A%;9I&
6 6'A%;1

นายดิสทัต โหตระกิตย์ เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา ให้การต้อนรับ ดร. จอง ยุนซู ประธานสถาบันรัฐประศาสนศาสตร์แห่งเกาหลี (Korea Institute of Public Administration - KIPA) และคณะผู้แทน เมื่อวันพุธที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๖๑ ณ ห้องประชุมปรีดี พนมยงค์ ในพิธีลงนามบันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือระหว่างสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกากับสถาบันรัฐประศาสนศาสตร์แห่งเกาหลี นอกจากนี้ มีการบรรยายพิเศษ เรื่อง การวิเคราะห์ผลกระทบของกฎหมายในทางปฏิบัติ (Regulatory Impact Assessment in Practice) โดย ดร. ลี มินโฮ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยกฎระเบียบแห่ง KIPA เพื่อให้ความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการปฏิรูปกฎหมายและการประเมินผลกระทบของกฎหมายของสาธารณรัฐเกาหลี

นายวรรณชัย บุญบำรุง รองเลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา เป็นประธานในพิธีเปิดการสัมมนาผู้บริหารระดับต้นและระดับกลาง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑ เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ ณ โรงแรมรอยัล ปริ๊นเซส หลานหลวง กรุงเทพมหานคร การจัดสัมมนาฯ ครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๒ เพื่อระดมความคิดเห็นและข้อเสนอของผู้บริหารระดับต้นและระดับกลางในหัวข้อที่ได้จากการสัมมนาฯ ครั้งที่ ๑ มาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น และกำหนดแนวทางในการทำงานของสำนักงานฯ ร่วมกันต่อไป

บทบรรณาธิการ

ในยุคที่เทคโนโลยีมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว เราจำเป็นต้องปรับตัวตามดู ตามรู้ เพื่อให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข โดยเฉพาะเรื่องของเงินทองที่จะต้องเกี่ยวข้องอยู่ทุกวัน ปัจจุบันระบบการเงินดิจิทัล (Cryptocurrency) ได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นทุกที ในกฤษฎีกาสารปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๕ ได้เคยนำเสนอเรื่องเงินเสมือนและ Bitcoin ซึ่งเป็นเงินดิจิทัลที่ได้รับความนิยมสูงสุดไปแล้ว เรื่องน่ารู้ฉบับนี้ขอนำเรื่อง "เงินดิจิทัลและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง" มาเล่าสู่กันฟัง เพื่อให้ทราบถึงแนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับระบบการเงินดิจิทัล และให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบและความเสี่ยงของนวัตกรรมทางการเงินรูปแบบใหม่ชนิดนี้ต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ และแนวทางการกำกับดูแลในปัจจุบัน ...และติดตามเรื่อง "เทคโนโลยีแฟรงเกนสไตน์" คืออะไร และเกี่ยวข้องกับเราอย่างไรบ้าง ในคอลัมน์เทคโนโลยีสารสนเทศ ...บทความทางกฎหมายเสนอเรื่อง "การอุทธรณ์คำสั่งทางปกครอง" ต่อจากฉบับที่แล้ว ฉบับนี้เสนอประเด็นเรื่องหลักเกณฑ์การยื่นอุทธรณ์ ใครเป็นผู้มีสิทธิอุทธรณ์ ใครเป็นเจ้าหน้าที่ซึ่งต้องยื่นอุทธรณ์ การนับระยะเวลาอุทธรณ์นับอย่างไร ขอขยายเวลาอุทธรณ์ได้ในกรณีใด การยื่นอุทธรณ์มีผลเมื่อใด รูปแบบของคำอุทธรณ์ต้องเป็นแบบใด ผู้เกี่ยวข้องควรติดตามอ่านเพื่อการปฏิบัติที่ถูกต้อง ...บทความทางกฎหมายต่างประเทศ เสนอเรื่อง "กฎหมายป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันของสหรัฐอเมริกา" และ "กฎหมายเกี่ยวกับการติดสินบนของสหราชอาณาจักร" ซึ่งเป็นเรื่องที่สังคมกำลังให้ความสำคัญในปัจจุบัน บทความเป็นการนำเสนอข้อกฎหมายเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดของทั้งผู้ให้และผู้รับสินบน ลักษณะความผิดและความรับผิด รวมทั้งพิจารณาว่าผู้รับสินบนซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศจะต้องรับผิดอย่างไร กฎหมายเรื่องนี้ของทั้งสองประเทศแตกต่างกันอย่างไร ...สกู๊ปพิเศษนำเสนอเกร็ดการร่างกฎหมาย: ข้าราชการการเมืองกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แตกต่างหรือเหมือนกันอย่างไร ...ปิดท้ายด้วยประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจากร่างพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติเรือไทย พุทธศักราช ๒๔๘๑ พ.ศ. ....

บรรณาธิการ

บทความ ข้อความ หรือความเห็นใดที่ปรากฏในกฤษฎีกาสาร เป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาและกองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นพ้องด้วย

สารบัญ

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

นายดิสทัต โหตระกิตย์
เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา

นางสาวจารุวรรณ เฮงตระกูล
นายวรรณชัย บุญบำรุง
นายปกรณ์ นิลประพันธ์
นางพงษ์สวาท กายอรุณสุทธิ์
รองเลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา
และกรรมการร่างกฎหมายประจำทุกท่าน

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยเลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา

กองบรรณาธิการ

นายวิชิต จรัสสุขสวัสดิ์ นายเชวง ไทยยิ่ง
นายสุชัย งามจิตต์เอื้อ นายอรรถสิทธิ์ กันมล
นางสาวธำรงลักษณ์ ลาพินี นางสาวนุชนาถ เกษมพิบูลย์ไชย

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางสาวรัชนี สังข์ทองงาม นางเกสินี แสงสุวรรณ
นางชุติมา ใหญ่น้อย นายนพดล เปลินเสวี

จัดทำโดย

ส่วนช่วยอำนวยการและประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการ
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
เลขที่ ๑ ถนนพระอาทิตย์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐-๒๒๒๒-๐๒๐๖-๙ ต่อ ๑๒๐๕, ๑๖๔๐
โทรสาร ๐-๒๒๒๐-๗๖๓๙
www.krisdika.go.th, www.lawreform.go.th

ความเห็นทางกฎหมายของคณะกรรมการกฤษฎีกาที่น่าสนใจ

กองกฎหมายไทย

การบังคับใช้กฎหมายในกรณีที่ผู้ประกอบกิจการอยู่ภายใต้บังคับพระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. ๒๕๔๒ และพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕

ก๊าซปิโตรเลียมเหลวและก๊าซธรรมชาติเป็น "วัตถุอันตราย" ตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕ อันเป็นกฎหมายกลางเพื่อใช้กับวัตถุอันตรายประเภทต่าง ๆ โดยบัญญัติให้การผลิต นำเข้า ส่งออก หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งวัตถุอันตรายจะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และการขออนุญาตต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ต่อมาได้มีการกำหนดให้ก๊าซธรรมชาติและก๊าซปิโตรเลียมเหลวเป็นน้ำมันเชื้อเพลิงตามพระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งพระราชบัญญัตินี้กำหนดให้การประกอบกิจการบางประเภทเกี่ยวกับก๊าซทั้งสองชนิดนี้ เป็นกิจการควบคุมที่ต้องแจ้งหรือขออนุญาตต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในกฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิงฯ

โดยที่มาตรา ๑๕ แห่งพระราชบัญญัติวัตถุอันตรายฯ บัญญัติให้ในกรณีที่มีกฎหมายว่าด้วยการใดบัญญัติเรื่องใดไว้โดยเฉพาะ ให้บังคับตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น เมื่อพระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิงฯ ซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะได้ขยายขอบเขตไปถึงก๊าซทั้งสองชนิดแล้ว โดยมีกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการแจ้งหรือขอรับใบอนุญาตประกอบกิจการไว้ ย่อมถือว่าเป็นกรณีที่มีกฎหมายควบคุมดูแลไว้โดยเฉพาะ หากผู้ประกอบกิจการได้ดำเนินการแจ้งหรือขอรับใบอนุญาตตามกฎกระทรวงนี้แล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องแจ้งการครอบครองหรือขออนุญาตมีไว้ในครอบครองซึ่งวัตถุอันตรายตามกฎหมายว่าด้วยวัตถุอันตรายอีก

ในระหว่างที่ยังไม่มีกฎกระทรวงกำหนดมาตรฐานความปลอดภัยในการประกอบกิจการเกี่ยวกับก๊าซปิโตรเลียมเหลวและก๊าซธรรมชาติตามพระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิงฯ ผู้ประกอบกิจการยังคงต้องปฏิบัติตามประกาศกระทรวงพลังงานที่ออกตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตรายฯ อันเป็นกฎหมายทั่วไป หากผู้ประกอบกิจการไม่ปฏิบัติตามประกาศดังกล่าว ย่อมมีความผิดตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตรายฯ แต่ไม่ถือว่าเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิงฯ เนื่องจากองค์ประกอบความผิดตามมาตรา ๖๓ และมาตรา ๖๖ แห่งพระราชบัญญัติควบคุมน้ำมัน

เชื้อเพลิงฯ คือ การไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในกฎกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๗ แห่งพระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิงฯ ซึ่งการใช้และการตีความกฎหมายอาญาต้องเป็นไปโดยเคร่งครัด ไม่สามารถตีความขยายความให้บุคคลต้องรับโทษได้ แม้กฎกระทรวงดังกล่าวจะกำหนดให้นำประกาศที่ออกตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตรายฯ มาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับกฎกระทรวงนี้ก็ตาม ก็เป็นเพียงการยืนยันว่าประกาศนั้นยังมีผลใช้บังคับในระหว่างที่ยังไม่มีการออกกฎกระทรวง กรณีไม่อาจถือได้ว่าประกาศดังกล่าวมีสภาพบังคับเช่นเดียวกับกฎกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิงฯ ดังนั้น ผู้ประกอบกิจการที่ไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในประกาศจึงไม่มีความผิดตามพระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิงฯ

ในกรณีที่มีการใช้บังคับกฎกระทรวงกำหนดมาตรฐานความปลอดภัยในการประกอบกิจการที่ออกตามความในมาตรา ๗ แห่งพระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิงฯ แล้ว ย่อมถือได้ว่ามีกฎหมายที่ควบคุมดูแลมาตรฐานความปลอดภัยในกิจการดังกล่าวไว้โดยเฉพาะแล้ว จึงไม่ต้องนำหลักเกณฑ์ตามกฎหมายว่าด้วยวัตถุอันตรายมาใช้บังคับอีก และหากผู้ประกอบกิจการไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงดังกล่าวก็จะมีความผิดตามพระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิงฯ เท่านั้น

(เรื่องเสร็จที่ ๓๕๐/๒๕๖๐ บันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่อง การบังคับใช้กฎหมายในกรณีที่ผู้ประกอบกิจการอยู่ภายใต้บังคับพระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. ๒๕๔๒ และพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕, คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะที่ ๕))

การกำหนดแนวทางการตรวจและการจัดทำร่างกฎหมายให้สอดคล้องกับมาตรา ๒๖ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

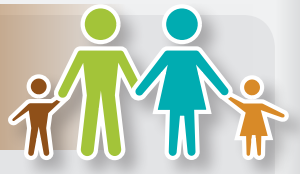

มาตรา ๒๖ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย และกฎหมายดังกล่าวต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง จึงกำหนดแนวทางในการเขียนคำปรารภไว้ ๒ ส่วน คือ

ส่วนที่หนึ่ง คงหลักการเดียวกับการอ้างบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมาย ทำนองเดียวกับพระราชบัญญัติที่ตราขึ้นในช่วงที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ใช้บังคับ กล่าวคือ กำหนดไว้เป็นวรรคสองของคำปรารภ

ส่วนที่สอง เพิ่มความขึ้นเป็นวรรคสามของคำปรารภ เพื่อระบุถึงเหตุผลความจำเป็นในการตรากฎหมายนั้น รวมทั้งระบุด้วยว่ากฎหมายที่ตราขึ้นดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ตลอดจนมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่ง หรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง

สำหรับกรณีกฎหมายลำดับรองนั้น มาตรา ๒๖ มิได้บัญญัติเกี่ยวกับการระบุการจำกัดสิทธิและเสรีภาพในการตรากฎหมายแม่บทไว้ในกฎหมายลำดับรอง ประกอบกับเมื่อกฎหมายแม่บทมีการระบุเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้แล้ว จึงไม่มีความจำเป็นต้องระบุไว้ในการตรากฎหมายลำดับรองอีก โดยระบุเพียงบทอาศัยอำนาจของกฎหมายแม่บทในการออกกฎหมายลำดับรองเท่านั้น

(เรื่องเสร็จที่ ๔๗๙/๒๕๖๐ บันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่อง การกำหนดแนวทางการตรวจและการจัดทำร่างกฎหมายให้สอดคล้องกับมาตรา ๒๖ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ))

ความเห็นทางกฎหมายของคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง

กองกฎหมายปกครอง

ประกาศรับสมัครคัดเลือกหรือสอบแข่งขันบุคคลภายนอกเพื่อบรรจุเข้ารับราชการเป็นข้าราชการตำรวจ

กฤษฎีกาสารฉบับนี้ กองกฎหมายปกครองขอเสนอความเห็นทางกฎหมายของคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองที่น่าสนใจ ซึ่งได้วินิจฉัยเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของประกาศรับสมัครคัดเลือกหรือสอบแข่งขันบุคคลภายนอกเพื่อบรรจุเข้ารับราชการเป็นข้าราชการตำรวจ โดยมีความเป็นมาสรุปได้ว่า

เนื่องด้วยกองบัญชาการศึกษา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดแนวทางปฏิบัติในการรับสมัครคัดเลือกหรือสอบแข่งขันบุคคลภายนอกเพื่อบรรจุเข้ารับราชการเป็นข้าราชการตำรวจ ในประเด็นเกี่ยวกับการแจ้งสิทธิอุทธรณ์หรือโต้แย้งและสิทธิในการฟ้องคดีต่อศาลปกครองที่จะระบุในประกาศรับสมัครดังกล่าว จึงเป็นกรณีที่ต้องพิจารณาว่าประกาศรับสมัครคัดเลือกหรือสอบแข่งขันบุคคลภายนอกเพื่อบรรจุเข้ารับราชการเป็นข้าราชการตำรวจเป็นคำสั่งทางปกครองหรือไม่ และจะต้องระบุข้อความเกี่ยวกับการแจ้งสิทธิในการอุทธรณ์หรือโต้แย้งคำสั่งทางปกครองตามมาตรา ๔๐ แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ หรือสิทธิในการฟ้องคดีต่อศาลปกครองตามมาตรา ๕๐ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ หรือไม่ อย่างไร

ในประเด็นปัญหาข้างต้น คณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองมีความเห็นว่า ตามมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ นั้น “คำสั่งทางปกครอง” หมายความว่า การใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ที่มีผลเป็นการสร้างนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลในอันที่จะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน ระงับ หรือมีผลกระทบต่อสถานภาพของสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการถาวรหรือชั่วคราว เช่น การสั่งการ การอนุญาต การอนุมัติ การวินิจฉัยอุทธรณ์ การรับรอง และการรับจดทะเบียน แต่ไม่หมายความรวมถึงการออกกฎ ส่วนนิยามคำว่า “กฎ” หมายความว่า พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ประกาศกระทรวง ข้อบัญญัติท้องถิ่น ระเบียบ ข้อบังคับ หรือบทบัญญัติอื่นที่มีผลบังคับเป็นการทั่วไป โดยไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดหรือบุคคลใดเป็นการเฉพาะ จากบทนิยามดังกล่าวจะเห็นได้ว่าคำสั่งทางปกครองเป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายกำหนดสิทธิหน้าที่ของบุคคลไว้อย่างเป็นรูปธรรมและมีผลใช้บังคับกับบุคคลเฉพาะราย ซึ่งแตกต่างจาก “กฎ” ที่เป็นกฎเกณฑ์ที่มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป อย่างไรก็ดี นอกเหนือจากคำสั่งทางปกครองและกฎแล้ว ในทางวิชาการยังมีการกระทำทางปกครองอีกประเภทหนึ่งที่เรียกว่า “คำสั่งทางปกครองทั่วไป” ซึ่งเป็นการใช้บังคับกฎหมายที่มีผลบังคับทั่วไปโดยไม่เจาะจงตัวบุคคลผู้รับคำสั่งไว้ล่วงหน้า เนื่องจากกำหนดจำนวนผู้รับคำสั่งที่แน่นอนไม่ได้ เช่น คำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่นที่สั่งห้ามมิให้ผู้ใดใช้หรือเข้าไปในเขตอาคารตามมาตรา ๔๐ (๒) แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ หรือสัญญาณไฟจราจรและเครื่องหมายจราจรที่เจ้าพนักงานตำรวจได้นำมาติดตั้งในท้องถนนตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. ๒๕๒๒

เมื่อพิจารณาตัวอย่างประกาศกองบัญชาการศึกษา เรื่อง รับสมัครและสอบแข่งขันบุคคลภายนอกผู้มีวุฒิปริญญาตรีนิติศาสตร์เพื่อบรรจุและแต่งตั้งเป็นข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตร พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งมีสาระสำคัญเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติทั่วไปและคุณสมบัติเฉพาะของผู้ที่จะได้รับการบรรจุแต่งตั้ง ขั้นตอนและวิธีการสมัคร เงื่อนไขการสมัครสอบแข่งขัน วิชาที่ใช้ในการสอบแข่งขัน เกณฑ์การตัดสิน การประกาศรายชื่อผู้สอบผ่านข้อเขียนและให้เข้าสอบภาคความเหมาะสมกับตำแหน่ง และการประกาศรายชื่อผู้สอบแข่งขันได้ ตลอดจนเงื่อนไขการบรรจุและแต่งตั้ง จะเห็นได้ว่ากระบวนการสุดท้ายของการรับสมัครและสอบแข่งขันดังกล่าวคือการที่กองบัญชาการศึกษาประกาศรายชื่อบุคคลผู้สอบแข่งขันได้เพื่อบรรจุและแต่งตั้งเป็นข้าราชการตำรวจ ซึ่งถือเป็นคำสั่งทางปกครองตามบทนิยามข้างต้น เพราะเป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ที่มีผลเป็นการก่อตั้งสิทธิหรือกระทบต่อสถานภาพของสิทธิของผู้เข้ารับการสอบแข่งขันในการได้รับหรือไม่ได้รับการคัดเลือกเข้ารับราชการ ส่วนการประกาศรับสมัครเป็นเพียงขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการสอบแข่งขัน ซึ่งยังไม่มีผลเป็นการก่อตั้งสิทธิหรือกระทบต่อสถานภาพของสิทธิของผู้สมัครเข้ารับการสอบแข่งขันแต่อย่างใด ดังนั้น ประกาศดังกล่าวจึงไม่เป็นคำสั่งทางปกครอง แต่เป็นเพียง “การพิจารณาทางปกครอง” ตามมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติฉบับเดียวกัน โดยเป็นการเตรียมการและการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ที่จะนำไปสู่การจัดทำคำสั่งทางปกครองในขั้นตอนสุดท้าย คือการประกาศรายชื่อบุคคลผู้สอบแข่งขันได้เพื่อบรรจุเข้ารับราชการเป็นข้าราชการตำรวจ ทั้งนี้ ตามแนวความเห็นของคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองในเรื่องเสร็จที่ ๑๐๓๐/๒๕๕๔ และเมื่อประกาศรับสมัครและสอบแข่งขันดังกล่าวไม่ใช่คำสั่งทางปกครองแล้ว จึงไม่จำต้องพิจารณาในเรื่องการแจ้งสิทธิอุทธรณ์หรือโต้แย้งคำสั่งทางปกครองและการแจ้งสิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครองอีก

(บันทึกคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง เรื่อง ประกาศรับสมัครคัดเลือกหรือสอบแข่งขันบุคคลภายนอกเพื่อบรรจุเข้ารับราชการเป็นข้าราชการตำรวจ (เรื่องเสร็จที่ ๑๕๖๙/๒๕๖๐))

Cryptocurrency and related Technologies

เงินดิจิทัลและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง

ณรัณ โพธิ์พัฒนชัย*

ในชั่วโมงนี้ คงไม่มีนวัตกรรมทางการเงินใดที่จะได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางไปมากกว่าระบบการเงินดิจิทัล หรือ Cryptocurrency ซึ่งหลายฝ่ายกำลังจับตามองไม่ว่าจะเป็นนักลงทุนมากประสบการณ์ ประชาชนทั่วไปหรือแม้แต่องค์กรกำกับดูแลของรัฐทั้งในประเทศและต่างประเทศ

หากดูจากการเคลื่อนไหวของราคาเงินดิจิทัลสกุลบิทคอยน์ (Bitcoin) ซึ่งเป็นเงินดิจิทัลสกุลแรกและเป็นที่นิยมที่สุดในขณะนี้ จะเห็นได้ว่าราคาซื้อขายต่อหนึ่งเหรียญพุ่งทะยานกว่าสามหมื่นเปอร์เซ็นต์ในรอบห้าปีที่ผ่านมา อีกทั้งบริษัทห้างร้านต่าง ๆ เริ่มรับชำระค่าสินค้าและบริการด้วยเงินดิจิทัลเพิ่มมากขึ้น จนมีความรู้สึกว่าเป็นไปได้สูงที่เงินดิจิทัลจะกลายเป็นคู่แข่งกับเงินสกุลดั้งเดิมที่ออกและควบคุมโดยรัฐ

แต่เมื่อไม่นานมานี้ได้เกิดกรณีเงินดิจิทัลมูลค่า ๕๓๔ ล้านดอลลาร์สหรัฐ หายไปอย่างไร้ร่องรอยจาก Coincheck อันเป็นตลาดซื้อขายแลกเปลี่ยนเงินดิจิทัลของญี่ปุ่น ทำให้หน่วยงานกำกับดูแลด้านการเงินการธนาคารของหลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทย เพิ่มความระมัดระวังเกี่ยวกับระบบการเงินดิจิทัลมากขึ้น และแน่นอน นักกฎหมายก็ต้องคอยติดตามการเปลี่ยนแปลงในเรื่องนี้อย่างใกล้ชิด เพราะอาจต้องมีมาตรการทางกฎหมายมารองรับไม่ว่าทางใดทางหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม โดยที่ระบบเงินดิจิทัลยังคงเป็นเรื่องที่เข้าใจยาก เนื่องจากเป็นเรื่องที่บูรณาการศาสตร์หลายแขนง อาทิ เทคโนโลยีสารสนเทศระดับสูง การบริหารจัดการฐานข้อมูล (database management) เศรษฐศาสตร์การเงิน รวมไปถึงกฎหมายเกี่ยวกับการทำนิติกรรมและสัญญาต่าง ๆ ในตลาดการเงิน จึงเป็นการจุดประกายให้ผู้เขียนจัดทำซีรีส์สั้นสำหรับนักกฎหมายเรื่อง เงินดิจิทัลและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายแนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับระบบการเงินดิจิทัล และให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบและความเสี่ยงของนวัตกรรมทางการเงินรูปแบบใหม่ชนิดนี้ต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ และแนวทางการกำกับดูแลในปัจจุบัน

คำศัพท์ทางเทคนิคที่ควรรู้

เรามาเริ่มต้นด้วยการอธิบายคำศัพท์เบื้องต้นที่หลายคนคงเคยได้ยินกันอยู่บ่อย ๆ กันก่อน

คำแรกที่ควรรู้ คือคำว่า บล็อกเชน (Blockchain) ซึ่งเป็นเทคโนโลยีด้านการเข้ารหัสลับทางคอมพิวเตอร์ (cryptographic computing) ที่เป็นพื้นฐานของระบบเงินดิจิทัลและนวัตกรรมด้านการเข้ารหัสลับทางคอมพิวเตอร์อื่น ๆ คำศัพท์อีกคำที่เราคุ้นหู คือคำว่า บิทคอยน์ (Bitcoin) ตามที่ได้กล่าวมาบ้างแล้วข้างต้น ซึ่งเป็นสกุลเงินดิจิทัลสกุลแรกและยังคงเป็นสกุลเงินที่ได้รับความนิยมสูงสุดในปัจจุบัน (กล่าวคือมีสภาพคล่องสูงที่สุดและได้รับการยอมรับให้เป็นสินทรัพย์เพื่อชำระหนี้ทางกฎหมายอย่างกว้างขวางพอสมควร) และสุดท้ายคือคำว่า เงินดิจิทัล (cryptocurrency) ซึ่งเป็นตัวกลางที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนและชำระหนี้ (medium of exchange and mean of payment) ในโลกดิจิทัล เงินดิจิทัลจึงไม่มีรูปทางกายภาพ (กล่าวคือไม่มีออกมาในรูปเหรียญหรือธนบัตร) และใช้ระบบการเข้ารหัสในการควบคุมการผลิตหน่วยการเงิน (monetary unit) และการยืนยันการถ่ายโอนเงิน

---

* นักกฎหมายกฤษฎีกาปฏิบัติการ กองพัฒนากฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา; http://lawdrafter.blogspot. com/ 2018/02/cryptocurrency-1.html และ http://lawdrafter.blogspot.com/2018/02/

ที่มาของเทคโนโลยีบล็อกเชน (Blockchain)

สมมติว่า นาย ก ต้องการซื้อสินค้าจากนาย ข หลังจากทราบว่านาย ข ได้ประกาศขายสินค้าดังกล่าวบนเว็บไซต์แห่งหนึ่ง ปัญหาและความท้าทายอย่างแรกที่นาย ก ประสบ คือ นาย ก จะรู้ได้อย่างไรว่านาย ข มีตัวตนจริงหรือไม่ และจะมีวิธีการยืนยันตัวตนได้อย่างไร นอกจากนั้น นาย ก ยังต้องแน่ใจด้วยว่าเว็บไซต์ดังกล่าวมีระบบปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลทางการเงินของตนที่รัดกุมหรือไม่ ซึ่งเทคโนโลยีที่ใช้ในการป้องกันการโจรกรรมข้อมูลในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการตั้งรหัสลับส่วนตัว (password) การใช้เครื่องมือทางคอมพิวเตอร์เพื่อแยกระหว่างผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่เป็นหุ่นยนต์กับมนุษย์ (CAPTCHA) หรือการยืนยันตัวตนสองขั้นตอน (two-step verification) ยังไม่มีความสมบูรณ์ ข้อมูลต่าง ๆ จึงเสี่ยงต่อการถูกโจรกรรมโดยแฮ็กเกอร์ (hackers) ได้โดยง่าย ด้วยเหตุนี้เอง จึงมีการคิดค้นเครื่องมือใหม่เพื่อพัฒนาระบบปกป้องข้อมูลที่มีความทันสมัยและก้าวทันอาชญากรไซเบอร์ (cyber criminals) เครื่องมือดังกล่าว คือ ระบบการจัดการข้อมูลในเครือข่ายด้วยบล็อกเชน

ระบบจัดการข้อมูลด้วยบล็อกเชนทำงานอย่างไร

การทำความเข้าใจระบบการเงินดิจิทัลควรเริ่มจากการทำความเข้าใจระบบการจัดการข้อมูลด้วยบล็อกเชนเป็นอันดับแรก ที่ผ่านมา วิทยาการด้านคอมพิวเตอร์ใช้ระบบจัดการข้อมูลแบบรวมศูนย์ (centralised system) กล่าวคือ มีศูนย์กลางในการจัดเก็บข้อมูลทั้งหมดในเครือข่าย (repository) เพียงแห่งเดียว หรือที่เรียกกันจนติดปากว่า เซิร์ฟเวอร์ (server) โดยมีหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจรับผิดชอบในการบริหารจัดการข้อมูลดังกล่าว ซึ่งรวมไปถึงการเข้าถึงข้อมูล การแก้ไขและเปลี่ยนแปลงข้อมูล ตลอดจนการกำหนดรูปแบบและวิธีการจัดเก็บข้อมูล (ทั้งหมดนี้จะปรากฏอยู่ในข้อตกลงผู้ใช้ - user agreement/terms of use) ระบบรวมศูนย์ดังกล่าวนี้เองเป็นพื้นฐานของโลกยุคอินเทอร์เน็ตมาโดยตลอด ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการรวมศูนย์ช่วยให้การบริหารจัดการข้อมูลเป็นไปอย่างรวดเร็วและสามารถเปลี่ยนแปลงได้อย่างเท่าทันความต้องการของเจ้าของข้อมูล

อย่างไรก็ตาม การรวมศูนย์ในลักษณะนี้มีข้อเสียกล่าวคือ นอกจากระบบรวมศูนย์จะใช้ทรัพยากรจำนวนมากในการดูแลรักษาและดำเนินการแล้ว ในขณะเดียวกันก็กลายเป็นการรวมศูนย์ความเสี่ยงต่าง ๆ (centralisation of risks) ซึ่งเป็นภัยต่อความปลอดภัยของข้อมูลด้วยเช่นกัน ผลคือ เมื่อมีการโจรกรรมข้อมูลเกิดขึ้น อาชญากรจะสามารถเข้าถึงข้อมูลทั้งหมดได้ทันที ตัวอย่างของการโจรกรรมข้อมูลจากระบบศูนย์กลางที่พบเห็นได้บ่อยที่สุดก็คงหนีไม่พ้นการโจรกรรมข้อมูลบัตรเครดิตหรือข้อมูลทางการเงินอื่น ๆ จากระบบศูนย์ข้อมูลของธนาคารพาณิชย์ หรือเว็บไซต์ของบริษัทห้างร้านที่มีการทำการพาณิชย์ออนไลน์ ซึ่งนอกจากปัญหาด้านความปลอดภัยของข้อมูลแล้ว ระบบรวมศูนย์ในปัจจุบันยังใช้ทรัพยากรในการดูแลรักษาและดำเนินการเป็นอย่างมากอีกด้วย

แต่ระบบการจัดการข้อมูลด้วยบล็อกเชนเป็นการเปลี่ยนแนวความคิดดั้งเดิมไปอย่างสิ้นเชิง บล็อกเชนเปลี่ยนจากการรวมศูนย์เป็นการกระจายข้อมูลไปสู่คอมพิวเตอร์ “ทุกเครื่อง” ที่เชื่อมต่อกับระบบเครือข่าย การจัดเก็บข้อมูลชิ้นใหม่จะต้องได้รับความยินยอมจากคอมพิวเตอร์ทุกเครื่องที่เชื่อมโยงอยู่กับระบบ โดยเป็นไปตามกฎของระบบเครือข่ายที่ได้ตั้งค่าไว้ตั้งแต่แรก

หากลองเปรียบเทียบ ชุดข้อมูลก็เปรียบเสมือนตัวต่อเลโก้ชิ้นเล็ก ๆ หลายชิ้นต่อกัน การเพิ่มเติมหรือแก้ไขข้อมูลใด ๆ ในแต่ละครั้งเปรียบเสมือนการต่อตัวต่อเลโก้ที่มีรูปร่างและขนาดเหมือนกันทุกประการอีกหนึ่งตัวเพิ่มเข้าไปในฐานข้อมูลของคอมพิวเตอร์ทุกเครื่องที่เชื่อมโยงอยู่กับระบบเครือข่าย โดยจะต้องเกิดขึ้นพร้อม ๆ กันทั้งหมดทุกเครื่อง เมื่อมีการเพิ่มเติมข้อมูลมากขึ้นเรื่อย ๆ ระบบข้อมูลก็จะมีลักษณะเป็นห่วงโซ่ของตัวต่อ จึงเป็นที่มาของชื่อ “Blockchain”

ทั้งนี้ ข้อดีของบล็อกเชนก็คือ ระบบสามารถดำเนินการไปได้โดยไม่ต้องใช้เซิร์ฟเวอร์กลางในการดูแลรักษา ซึ่งสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายได้อย่างมีนัยสำคัญ

ความไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ (Immutability)

ความไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดของบล็อกเชน ที่ทำให้ข้อมูลมีความปลอดภัยจากการถูกโจรกรรมมากกว่าเมื่อเทียบกับระบบการจัดเก็บข้อมูลแบบรวมศูนย์ กล่าวคือ ความสมบูรณ์และถูกต้องของฐานข้อมูลขึ้นอยู่กับความเหมือนกันของตัวต่อข้อมูลทุกชิ้นที่ได้ถูกจัดเก็บไว้แล้วก่อนหน้านี้ในคอมพิวเตอร์ทุกเครื่องที่เชื่อมโยงกันในระบบเครือข่าย ดังนั้น ความพยายามในการเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขข้อมูลใด ๆ จึงกระทำได้ยากมากและง่ายต่อการตรวจเจอ หากต้องการแก้ไขข้อมูล ต้องกระทำโดยการเพิ่มเติมข้อมูลใหม่ (เปรียบได้กับการวางตัวต่อเลโก้ชิ้นใหม่) ทบเข้าไปอีกในคอมพิวเตอร์ทุกเครื่องที่เชื่อมโยงกันในระบบเครือข่ายเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้เอง จึงมีการนำระบบจัดการข้อมูลด้วยบล็อกเชนไปเปรียบเทียบกับการลงบัญชีในสมุดบัญชี ต่างกันเพียงว่าคอมพิวเตอร์ทุกเครื่องในระบบของบล็อกเชน (ซึ่งทำหน้าที่เสมือนนักบัญชี) จะถือสมุดบัญชีเล่มเดียวกัน หากจะต้องมีการเพิ่มเติมข้อมูลใหม่ ก็จะต้องบันทึกข้อมูลลงในสมุดบัญชีเล่มเดียวกันไปพร้อม ๆ กัน หรือเรียกว่า สมุดบัญชีกระจายส่วน (distributed ledger)

เมื่อไม่มีผู้ควบคุมศูนย์ข้อมูลกลาง (central gatekeeper) และเมื่อการจัดเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจะต้องได้รับการยอมรับจากคอมพิวเตอร์ในระบบทุกเครื่องตามกฎของระบบที่ได้ตั้งค่าไว้ตั้งแต่ต้นแล้ว บล็อกเชนจึงก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในความปลอดภัยของระบบข้อมูล (trust protocol) ด้วยเหตุผล ๒ ประการ ดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง ระบบไม่อนุญาตให้มีการแก้ไขข้อมูลที่ได้ถูกบันทึกและจัดเก็บไว้แล้วในระบบก่อนหน้านี้ไม่ว่ากรณีใด ๆ ทั้งสิ้น

ประการที่สอง การเพิ่มเติมชุดหรือตัวต่อข้อมูลใหม่ต้องได้รับความยินยอมจากคอมพิวเตอร์ทุกเครื่องที่เชื่อมโยงเข้ากับระบบเครือข่ายเท่านั้น ซึ่งอาจมีจำนวนหลักพันหรือหมื่น ขึ้นอยู่กับขนาดของระบบนั้น หากแฮ็กเกอร์ต้องการใส่ข้อมูลใหม่ (เช่น คำสั่งให้โอนเงินจากบัญชีของบริษัทเข้าบัญชีส่วนตัวของตน) ก็จะต้องบันทึกข้อมูลดังกล่าวไว้ในคอมพิวเตอร์ทุกเครื่องที่เชื่อมโยงกับระบบเครือข่าย และจะต้องทำพร้อมกันทุกเครื่อง ซึ่งยากกว่าการโจรกรรมข้อมูลจากศูนย์กลางข้อมูลหรือเซิร์ฟเวอร์มาก

ลักษณะของเงินดิจิทัล

เงินดิจิทัลมีคุณลักษณะหลักสามประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ไม่มีลักษณะทางกายภาพ (digital matter) กล่าวคือ ไม่สามารถจับต้องได้ ต่างจากธนบัตรหรือเหรียญกษาปณ์ หากมีการทำธุรกรรมซื้อขายสินค้าหรือบริการเกิดขึ้น ผู้ซื้อไม่จำเป็นต้องส่งมอบเงินที่จับต้องได้ให้แก่ผู้ขาย การชำระหนี้จะเกิดขึ้นจากการที่คอมพิวเตอร์ของทั้งผู้ซื้อและผู้ขายทำการประมวลผลเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและยืนยันการทำธุรกรรมนั้น ๆ

ความเหมือน (ที่แตกต่าง) ระหว่างเงินดิจิทัลและเงินกระดาษ

เมื่อเราทำความเข้าใจหลักการเบื้องต้นของการสร้างเงินดิจิทัลแล้ว เพื่อความเข้าใจในการทำงานของนวัตกรรมการเงินดิจิทัลนี้มากยิ่งขึ้น แนวคิดพื้นฐานอีกประการหนึ่งที่สำคัญ คือ ความเป็น "เงิน" (moneyness) ของเงินดิจิทัล หากว่ากันตามหลักเศรษฐศาสตร์แล้ว เงินมีลักษณะสำคัญอยู่อย่างน้อย ๒ ประการ กล่าวคือ ความมีจำนวนจำกัด (scarcity) และการได้รับการยอมรับเพื่อใช้ในการชำระหนี้ (universal acceptance) ผู้สนับสนุนระบบเงินดิจิทัลเชื่อว่าเงินดิจิทัลมีคุณสมบัติครบถ้วนทั้งสองประการ

ประการแรก เงินดิจิทัลมีจำนวนจำกัด เช่น บิทคอยน์ (Bitcoin) ที่ท่านผู้อ่านคงได้ยินชื่อบ่อย ๆ นั้น แรกเริ่มเดิมทีผู้ออกแบบระบบบิทคอยน์ได้ตั้งค่าของระบบไว้ว่า จำนวนเหรียญบิทคอยน์มีจำนวนจำกัดอยู่ที่ประมาณ ๒๑ ล้านเหรียญเท่านั้น ซึ่งเงินสกุลนี้มีซื้อขายกันอยู่ในตลาดเป็นส่วนน้อยมาก แต่กลับมี "นักถลุงแร่" ไล่ขุดหาเหรียญใหม่อยู่ตลอด และโจทย์คณิตศาสตร์ที่นักถลุงแร่เหล่านี้จะต้องแก้ก็จะเพิ่มระดับความยากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้ มีผู้คาดการณ์ว่าบิทคอยน์เหรียญสุดท้ายน่าจะถูกขุดพบและถูกนำมาใช้ประมาณปี พ.ศ. ๒๖๘๓ เลยทีเดียว

ในการนำบิทคอยน์หรือเงินดิจิทัลสกุลใด ๆ ก็ตามไปใช้ซื้อสินค้าและบริการ เจ้าของเงินดังกล่าวต้องดาวน์โหลดแอปพลิเคชันพิเศษที่เปรียบเสมือนกระเป๋าสตางค์เก็บเงินดิจิทัล (e-wallet) โดยเจ้าของเงินจะได้รับรหัสผ่านเพื่อเข้าสู่กระเป๋าเงินดังกล่าว หลังจากตกลงทำธุรกรรมแล้ว คอมพิวเตอร์ของผู้ซื้อและผู้ขายจะป้อนข้อมูลเกี่ยวกับธุรกรรมนั้นเข้าสู่ระบบเพื่อไปรอการอนุมัติจากคอมพิวเตอร์ในเครือข่ายทั้งหมด เมื่อได้รับการอนุมัติ ข้อมูลเกี่ยวกับธุรกรรมนั้น ๆ จะถูกบันทึกเป็นตัวต่อตัวใหม่ในสายรหัสเงินดิจิทัลตามหลักการที่ได้อธิบายแล้วข้างต้น ข้อสำคัญที่ต้องเน้นย้ำอีกครั้งก็คือ ในธุรกรรมหนึ่ง ๆ ไม่มีใครถือตัวเงินที่เป็นธนบัตรหรือเหรียญ หรือแม้กระทั่งจำนวนเงินฝากในธนาคารก็ไม่มีปรากฏ การเรียกนวัตกรรมการเก็บข้อมูลเข้ารหัสแบบกระจายส่วนนี้ว่า "เงิน" ก็เป็นเพียงการสมมติขึ้นมาเท่านั้น

ประการที่สอง เงินดิจิทัลได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางให้เป็นตัวกลางในการชำระหนี้ที่เกิดขึ้นจากการซื้อสินค้าหรือบริการ ซึ่งต้องพิจารณาเป็นสองระดับ

➤ **ระดับแรก** เป็นการได้รับการยอมรับจากสมาชิกภายในเครือข่าย การเข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายเงินดิจิทัลสกุลใด ๆ การมีกระเป๋าเงินอิเล็กทรอนิกส์ และการซื้อเหรียญเงินดิจิทัลล้วนเป็นการส่งสัญญาณไปยังสมาชิกรายอื่น ๆ ในเครือข่ายว่าตนเองยอมรับเงินดิจิทัลเป็นสิ่งแลกเปลี่ยน (consideration) ในการทำธุรกรรมใด ๆ ในอนาคต

➤ **ระดับที่สอง** เป็นการได้รับการยอมรับจากประชาชนทั่วไปและบริษัทห้างร้านที่ทำการค้าแบบดั้งเดิมและไม่ได้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับเงินดิจิทัล ในส่วนนี้เอง ผู้สนับสนุนระบบการเงินดิจิทัลมักอ้างว่า แม้ว่าเงินดิจิทัลจะยังไม่ได้ถูกใช้อย่างแพร่หลายเช่นเดียวกับเงินกระดาษ (fiat money) ที่ออกและควบคุมโดยรัฐ แต่ภาคเอกชนในประเทศที่เป็นผู้นำด้านเทคโนโลยีสารสนเทศก็เริ่มยอมรับให้ลูกค้าของตนชำระค่าสินค้าและบริการด้วยเงินดิจิทัลได้มากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบิทคอยน์ บริษัทข้ามชาติชั้นนำขนาดใหญ่หลายแห่งในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ก็ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนใช้บิทคอยน์เพื่อเพิ่มทางเลือกในการจับจ่ายใช้สอยแล้ว ตัวอย่างเช่น เดลคอมพิวเตอร์ (Dell Computer) ไมโครซอฟท์ (Microsoft) เอ็กซ์พีเดีย (Expedia) ซับเวย์แซนวิช (Subway Sandwich) และซูปเปอร์มาร์เก็ตโฮลฟู้ดส์ (Whole foods) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม คุณสมบัติความเป็นเงิน (moneyness) ของเงินดิจิทัลยังเป็นเรื่องที่มีการถกเถียงกันอยู่ในวงกว้าง โดยเมื่อไม่นานมานี้ นายอกุสแต็ง คาร์สเท็นส์ ผู้จัดการทั่วไปของธนาคารเพื่อการชำระบัญชีระหว่างประเทศ (Bank of International Settlement - BIS) และอดีตผู้ว่าการธนาคารกลางประเทศเม็กซิโก ได้ออกมาแสดงท่าทีอย่างชัดแจ้งว่า บิทคอยน์และเงินดิจิทัลอื่น ๆ ไม่มีคุณสมบัติของความเป็นเงิน กล่าวคือ ไม่ใช่ตัวกลางที่ใช้ในการชำระหนี้ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางและเป็นทรัพย์สินที่มีมูลค่าคงที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจหรือสังคม นายอกุสแต็งยังกล่าวต่อไปอีกด้วยว่า หากประชาคมโลกไม่ร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อควบคุมและกำกับดูแลระบบการเงินดิจิทัล นวัตกรรมทางการเงินนี้อาจส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเงินของระบบการเงินของโลกในอนาคตก็เป็นได้

เกร็ดการร่างกฎหมาย : ข้าราชการการเมือง กับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ปกรณ์ นิลประพันธ์*

ว่าเป็นเรื่องที่ผู้คนบ้านเราให้ความสนใจมาก มากกว่าเรื่องปากเรื่องท้องของพี่น้องประชาชนอีก และมีจำนวนไม่น้อยที่หายใจเข้าหายใจออกเป็นการเมืองไปหมด เป็นอย่างนี้มาหลายสิบปีแล้ว เพราะอะไรผู้เขียนก็ไม่รู้เหมือนกัน แต่จากความชอบอันลึกซึ้งนี้ น่าจะสันนิษฐานได้ว่าบรรดาเรื่องที่เกี่ยวกับการเมืองนั้นเป็นเรื่องที่คนไทยน่าจะเข้าอกเข้าใจกันดีที่สุด

แต่มีเรื่องหนึ่งครับที่มีการถามวนไปวนมา จนปัจจุบันนี้ก็ยังถามกันอยู่อีก นั่นคือคำว่า **"ข้าราชการการเมือง"** กับ **"ผู้ดำรงตำแหน่งการเมือง"** หรือ **"ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง"** นั้นต่างกันอย่างไรเพราะกฎหมายบางฉบับใช้ **"ข้าราชการการเมือง"** บางฉบับใช้ **"ผู้ดำรงตำแหน่งการเมือง"** หรือ **"ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง"** หลายฉบับใช้มันทุกคำเลยก็มี

จริง ๆ แล้ว คำว่า **"ข้าราชการการเมือง"** นั้นหมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ตามที่มีกฎหมายกำหนดไว้ให้เป็นข้าราชการฝ่ายการเมือง ซึ่งอาจจะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งข้าราชการการเมืองในฝ่ายบริหาร เช่น นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีตามมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการการเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ หรืออาจจะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งข้าราชการการเมืองในฝ่ายนิติบัญญัติ เช่น ที่ปรึกษาประจำรัฐสภา หรือเลขานุการประธานรัฐสภาตามมาตรา ๖๑ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายรัฐสภา พ.ศ. ๒๕๑๘ หรืออาจเป็นผู้ดำรงตำแหน่งในราชการส่วนท้องถิ่น เช่น เลขานุการผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร หรือเลขานุการประธานสภากรุงเทพมหานครตามมาตรา ๕๘ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๒๘

ส่วน **"ผู้ดำรงตำแหน่งการเมือง"** หรือ **"ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง"** รวมทั้งถ้อยคำอื่นในลักษณะเดียวกันนั้น หมายถึงผู้ดำรงตำแหน่งที่มีหน้าที่อำนวยการบริหารประเทศ หรือควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งเป็นถ้อยคำที่มีความหมายกว้างกว่าคำว่า **"ข้าราชการการเมือง"** โดยรวมถึงบรรดาผู้ที่รับผิดชอบงานด้านการเมืองทั้งหมด โดยงานการเมืองนั้นจะเป็นงานที่เกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย (policy) เพื่อให้ฝ่ายปกครองที่มีหน้าที่ปฏิบัติงานประจำรับไปบริหาร (administration) ให้เป็นไปตามนโยบายที่กำหนดนั้น **"ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง"** จึงหมายถึงคณะรัฐมนตรี สมาชิกรัฐสภา และผู้ดำรงตำแหน่งอื่นที่มีลักษณะเดียวกัน

เรื่องนี้คณะกรรมการกฤษฎีกา (ที่ประชุมใหญ่) ตีความไว้ตั้งแต่ปี ๒๕๓๕ แล้วครับ

คงไม่งงแล้วนะครับ

ลืมบอกไปนิดนึงครับ คำว่า **"ผู้ดำรงตำแหน่งการเมือง"** นั้นปัจจุบันนักร่างกฎหมายเขาไม่ใช้กันแล้วนะครับ เขาใช้คำว่า **"ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง"** แทน ไม่ใช่แบบต่างกัน หรือมีนัยแตกต่างกันอะไรหรอก จริง ๆ เขาตั้งใจใช้คำว่า **"ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง"** มาแต่แรกนั่นแหละ แต่ตอนพิมพ์ดันตกคำว่า **"ทาง"** ไปคำนึง!

เบื้องหลังมีเท่านี้เอง

---

* รองเลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ; ที่มา เรื่องเสร็จที่ ๔๘๑/๒๕๓๕

บทบรรณาธิการ @ForeignLawDivision

พบกันอีกครั้งกับ @ForeignLawDivision ของกองกฎหมายต่างประเทศ ในช่วงสามเดือนที่ผ่านมานี้ กองกฎหมายต่างประเทศมีกิจกรรมด้านการประชุมต่างประเทศและความร่วมมือกับต่างประเทศได้แก่ การส่งเจ้าหน้าที่ของสำนักงานฯ เข้าร่วมการประชุม UNCITRAL คณะทำงานที่ ๖ (Security Interest) ที่กรุงเวียนนา และการประชุม Global Law Conference ในหัวข้อเกี่ยวกับโลกาภิวัฒน์กับการศึกษากฎหมายและการประกอบวิชาชีพกฎหมาย ศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส และการจดหมายเหตุแห่งชาติ ณ กรุงปารีส นอกจากนี้ยังได้ส่งเจ้าหน้าที่สายสนับสนุนเข้าร่วมการประชุม International Symposium on Social and Management 2018 หัวข้อ "สังคมศาสตร์และการบริหาร" ณ เมืองโอซากา สำหรับความร่วมมือทางวิชาการกับต่างประเทศ สำนักงานฯ ได้จัดทำและลงนาม MOU ระหว่างสำนักงานฯ กับหน่วยงานของสาธารณรัฐเกาหลี ๓ หน่วยงาน คือ (๑) Organisation for Economic Co-operation and Development Korea Policy Centre (OECD KPC) เป็นองค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศ มีภารกิจหลักเกี่ยวกับการวิจัยทางนโยบายและมาตรฐานระหว่างประเทศของประเทศสมาชิก OECD ในเรื่องภาษี การแข่งขัน นโยบายภาคสังคม และการบริหารภาครัฐ รวมถึงเรื่องการปฏิรูปกฎหมายและการวิเคราะห์ผลกระทบของกฎหมายโดยเฉพาะประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชีย (๒) Korea Institute of Public Administration (KIPA) เป็นสถาบันวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการภาครัฐ มีภารกิจหลักเกี่ยวกับการวิจัยด้านการพัฒนาระบบการบริหารจัดการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์ผลกระทบของกฎหมาย (RIA) และการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และ (๓) Korea Legislation Research Institute (KLRI) เป็นสถาบันวิจัยกฎหมาย มีภารกิจหลักในด้านการวิจัยกฎหมายทั้งในประเทศและต่างประเทศในเชิงลึก ซึ่งภายหลังจากที่มีการจัดทำ MOU แล้วก็จะมีกิจกรรมความร่วมมือภายใต้ MOU ต่อไป

สำหรับบทความทางวิชาการด้านกฎหมายที่กองกฎหมายต่างประเทศจะนำเสนอในครั้งนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับกฎหมายป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันของสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร ซึ่งสามารถติดตามรายละเอียดเนื้อหาได้จากกฤษฎีกาสารนี้

กฎหมายป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันของสหรัฐอเมริกา

อิงอร จินตนาเลิศ*

บทนำ

จากกรณีข่าวเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันในเรื่องการติดสินบนข้ามชาติ ระหว่างหน่วยงานราชการของไทยกับบริษัทต่างประเทศหลายคดี ไม่ว่าจะเป็นคดีสินบนโรลส์ - รอยซ์ ของสหราชอาณาจักรกับบริษัทการบินไทย หรือกรณีบริษัท Bio-Rad ของสหรัฐอเมริกาให้สินบนกับโรงพยาบาลของรัฐในประเทศไทยเพื่อขายอุปกรณ์ทางการแพทย์ หรือกรณีอดีตผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) รับสินบนจากบริษัทสร้าง

* นักกฎหมายกฤษฎีกาชำนาญการพิเศษ ฝ่ายแปลและให้ความเห็น กองกฎหมายต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ภาพยนตร์ชาวอเมริกันเพื่อให้ได้สิทธิจัดนิทรรศการภาพยนตร์นานาชาติ ที่กรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นที่มาของการศึกษากฎหมายเรื่องการให้สินบน (bribery) ของต่างประเทศ โดยเฉพาะของสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรซึ่งมีคดีเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว เพื่อศึกษาข้อกฎหมายเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดของทั้งผู้ให้และผู้รับสินบน ลักษณะความผิดและความรับผิด รวมทั้งพิจารณาว่าผู้รับสินบนซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศจะต้องรับผิดอย่างไร

๑. กฎหมายของสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกามีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน ได้แก่

๑.๑ The Foreign Corrupt Practices Act 1977 (FCPA) เป็นกฎหมายว่าด้วยการป้องกันการให้สินบนแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ ซึ่งในบทบัญญัติว่าด้วยเรื่องการต่อต้านการให้สินบน (anti-bribery) กำหนดให้บุคคลหรือหน่วยงานทางธุรกิจของสหรัฐอเมริกาที่จ่ายเงินหรือให้สินบนแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศโดยช่องทางที่ไม่ถูกต้องหรือกระทำการโดยทุจริตเพื่อให้ได้รับหรือคงไว้ซึ่งโอกาสในการดำเนินธุรกิจเป็นการกระทำที่มีความผิดตามกฎหมาย

๑.๒ The Securities Exchange Actof 1934 เป็นกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ที่ใช้บังคับควบคู่กับกฎหมาย FCPA เพื่อป้องกันการให้สินบน โดยมีคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์ (Securities and Exchange Commission: SEC) ทำหน้าที่ตรวจสอบบัญชี ซึ่งในกฎหมายหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (มาตรา 78m) กำหนดให้บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ของอเมริกาต้องจัดทำรายละเอียดบัญชี โดยต้องมีการจัดเก็บเอกสารและมีข้อมูลที่แน่นอนเพียงพอต่อการแสดงผลการดำเนินธุรกิจอย่างแท้จริง รวมทั้งการจัดทำแผนและระบบเก็บรักษาบัญชี

๒. หลักการและสาระสำคัญของกฎหมาย FCPA

๒.๑ ผู้กระทำความผิดหรือบุคคลที่อาจถือได้ว่าเป็นผู้ให้สินบน แบ่งเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

(๑) ผู้ออกตราสารหลักทรัพย์ (issuer)[๑] เจ้าหน้าที่ กรรมการ ลูกจ้าง ตัวแทนของ issuer หรือผู้ถือหุ้นที่กระทำการแทน issuer (มาตรา 78dd-1 (a)[๒]

(๒) บุคคลที่เกี่ยวข้องกับประเทศสหรัฐอเมริกา (domestic concerns) (ซึ่งมิใช่ผู้ออกตราสารหลักทรัพย์) เจ้าหน้าที่ กรรมการ ลูกจ้าง ตัวแทน หรือผู้ถือหุ้นที่กระทำการแทน domestic concerns (มาตรา 78dd-2 (a)[๓] ทั้งนี้ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับประเทศสหรัฐอเมริกา (domestic concerns) หมายถึง (๒.๑) บุคคลธรรมดาที่เป็นพลเมือง หรือมีสัญชาติอเมริกัน หรือมีถิ่นที่อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา และ (๒.๒) บริษัท หุ้นส่วน สมาคม บริษัทร่วมทุน กองทุนธุรกิจ หรือองค์กรที่

[๑] Section 3. (Securities Exchange Act of 1934)

[๒] 15 U.S.C. § 78dd-1 Prohibited foreign trade practices by issuers

[๓] 15 U.S.C. § 78dd-2. Prohibited foreign trade practices by domestic concerns

ยังไม่ได้รวมตัวจัดตั้ง ซึ่งมีสถานที่ที่ดำเนินธุรกิจหลักอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา หรือจัดตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายของสหรัฐอเมริกา หรือรัฐที่เป็นดินแดนหรืออยู่ในการครอบครองของสหรัฐอเมริกา (มาตรา 78dd-2 (h) [๔]

(๓) บุคคลใด ๆ (any persons) ซึ่งหมายถึง ผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดา หรือบุคคลที่มีสัญชาติอเมริกัน หรือบริษัท หุ้นส่วน สมาคม บริษัทร่วมทุน (มาตรา 78dd-3 (f)[๕] (ซึ่งไม่ใช่ผู้ออกตราสารหลักทรัพย์หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับประเทศสหรัฐอเมริกา) เจ้าหน้าที่ กรรมการ ลูกจ้าง ตัวแทน หรือผู้ถือหุ้นที่กระทำการแทน ได้กระทำทุจริตโดยการให้สินบนภายในอาณาเขตของประเทศสหรัฐอเมริกา (มาตรา 78dd-3 (a[๖])

๒.๒ ลักษณะความผิดฐานการให้สินบน

บทบัญญัติมาตรา 78dd-1 (a) มาตรา 78dd-2 (a) และ78dd-3 (a) กำหนดความผิดฐานการให้สินบนไว้ในลักษณะเดียวกันคือ เป็นการกระทำโดยการยื่นข้อเสนอ จ่ายเงิน สัญญาว่าจะจ่ายเงิน หรืออนุญาตให้มีการจ่ายเงินหรือของมีค่าให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ (foreign official) ด้วยวิธีการทางไปรษณีย์หรือวิธีอื่น ๆ ที่มีส่วนช่วยให้เกิดการกระทำโดยทุจริต และการกระทำนั้นต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อจูงใจหรือชักชวนให้เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศกระทำการ ตัดสินใจหรือละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการได้รับหรือคงไว้ซึ่งโอกาสในการดำเนินธุรกิจ

๒.๓ ข้อยกเว้นความรับผิด

ผู้กระทำความผิดฐานการให้สินบนทั้ง ๓ ประเภทข้างต้น กฎหมายกำหนดข้อยกเว้นความรับผิดไว้ในลักษณะเดียวกันทั้ง ๓ กรณี คือ

(๑) เป็นการกระทำหรือจ่ายเงินเพื่ออำนวยความสะดวกในการเร่งรัดหรือรักษาความปลอดภัยด้านการปฏิบัติงานประจำของรัฐบาล (routine government action) ตัวอย่างเช่น การขอใบอนุญาต หรือเอกสารราชการที่รับรองคุณสมบัติบุคคลในการประกอบธุรกิจในต่างประเทศ หรือการขอวีซ่า เป็นต้น (มาตรา 78dd-1 (f) (3) มาตรา 78dd-2 (h) (4) และมาตรา 78dd-3 (f) (4))

(๒) เป็นการกระทำที่กฎหมายหรือข้อบังคับของประเทศผู้รับสินบนกำหนดให้กระทำได้ (มาตรา 78dd-1 (c) (1) มาตรา 78dd-2 (c) (1) และมาตรา 78dd-3 (c) (1))

(๓) เป็นการกระทำหรือใช้จ่ายที่สมเหตุผลและเป็นไปโดยสุจริต (reasonable and bona fide) เช่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทางหรือค่าที่พัก เป็นต้น (มาตรา 78dd-1 (c) (2) มาตรา 78dd-2 (c) (2) และมาตรา 78dd-3 (c) (2))

๓. หลักการและสาระสำคัญของ Securities Exchange Act of 1934

การต่อต้านการให้สินบนตามกฎหมาย FCPA กำหนดให้บริษัทที่จดทะเบียนหลักทรัพย์ในประเทศสหรัฐอเมริกาต้องจัดทำบัญชีตามมาตรา 78m[๗] สรุปได้ดังนี้

๓.๑ การทำรายงาน ผู้ออกตราสารหลักทรัพย์ (issuer) จะต้องจัดทำรายงานต่อคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์ตามกฎหมายและข้อบังคับ ซึ่งข้อมูลและเอกสารต้องมีความถูกต้องและเป็นปัจจุบัน และต้องจัดทำรายงานประจำปี

๓.๒ รูปแบบรายงาน หนังสือ ข้อมูล และบัญชีภายใน ผู้ออกตราสารหลักทรัพย์ (issuer) ต้องจัดทำและเก็บหนังสือ ข้อมูล และบัญชี โดยมีรายละเอียด ความแม่นยำ และเป็นธรรม โดยแสดงถึงการดำเนินธุรกิจและการจัดการสินทรัพย์ของผู้ออกตราสารหลักทรัพย์ นอกจากนี้ ยังต้องทำแผนและระบบการรักษาบัญชีภายในที่ต้องมีการควบคุมดูแลอย่างเพียงพอ

---

[๔] 15 U.S.C. § 78dd-2. Prohibited foreign trade practices by domestic concerns

[๕] 15 U.S.C. § 78dd-3. Prohibited foreign trade practices by persons other than issuers or domestic concerns

[๖] 15 U.S.C. § 78dd-3. Prohibited foreign trade practices by persons other than issuers or domestic concerns

[๗] 15 U.S.C. § 78m. Periodical and other reports

๔. บทกำหนดโทษ

หน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการให้สินบน ได้แก่ กระทรวงยุติธรรม (Department of Justice) และคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์ซึ่งต้องดำเนินงานร่วมกัน โดยกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีทั้งทางอาญาและทางแพ่งกับผู้ให้สินบนที่เป็นบุคคลหรือบริษัทที่เกี่ยวข้องกับประเทศสหรัฐอเมริกา (domestic concerns) ส่วนคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์รับผิดชอบในการดำเนินคดีทางแพ่งกับผู้ออกตราสารหลักทรัพย์ (issuer)[๘] สรุปได้ดังนี้

๔.๑ ความผิดตามกฎหมาย FCPA

บุคคลทั้ง ๓ ประเภท กล่าวคือ ผู้ออกตราสารหลักทรัพย์ (issuer) บุคคลธรรมดาที่เป็นพลเมือง หรือมีสัญชาติอเมริกัน หรือมีถิ่นที่อยู่ในสหรัฐอเมริกา หรือบริษัทที่ดำเนินธุรกิจหลักหรือจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายอเมริกา และบุคคลใด ๆ ที่กระทำการให้สินบนภายในประเทศสหรัฐอเมริกามีความผิด ดังนี้

(๑) กรณีที่เป็นบริษัทจะมีโทษปรับไม่เกิน ๒,๐๐๐,๐๐๐ ดอลลาร์

(๒) กรณีที่เป็นบุคคลธรรมดาเจ้าหน้าที่กรรมการ ลูกจ้าง ตัวแทน หรือผู้ถือหุ้นที่กระทำการแทนจะมีโทษปรับไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ ดอลลาร์ หรือจำคุกไม่เกิน ๕ ปี หรือทั้งจำทั้งปรับ

๔.๒ ความผิดตาม Securities Exchange Act of 1934

(๑) กรณีที่มีการกระทำความผิดตามมาตรา 78m โดยผู้ออกตราสารหลักทรัพย์ (issuer) ละเว้นการส่งข้อมูล เอกสาร หรือรายงานภายในระยะเวลาที่กำหนด ๑๕ วัน จะต้องจ่ายค่าปรับเป็นรายวัน ในอัตราวันละ ๑๐๐ ดอลลาร์ (มาตรา 78ff (b)[๙]

(๒) กรณีผู้ออกตราสารหลักทรัพย์ (issuer) กระทำละเมิดมาตรา 78dd-1 (a) โดยเป็นผู้ให้สินบนต้องระวางโทษปรับไม่เกิน ๒,๐๐๐,๐๐๐ ดอลลาร์ นอกจากนี้จะต้องโทษปรับทางแพ่ง (civil penalty) อีกไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ ดอลลาร์ โดยคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์ด้วย (มาตรา 78ff (c) (1)[๑๐]

(๓) กรณีเจ้าหน้าที่กรรมการลูกจ้างตัวแทนหรือผู้ถือหุ้นที่กระทำการแทนผู้ออกตราสารหลักทรัพย์ (issuer) กระทำความผิดโดยเป็นผู้ให้สินบนจะต้องโทษปรับไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ ดอลลาร์ หรือจำคุกไม่เกิน ๕ ปี หรือทั้งจำทั้งปรับ และบุคคลดังกล่าวจะต้องโทษปรับทางแพ่ง (civil penalty) อีกไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ ดอลลาร์ โดยคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์ (มาตรา 78ff (c) (2)[๑๑] นอกจากนี้ กฎหมายยังกำหนดข้อห้ามไม่ให้ผู้ออกตราสารหลักทรัพย์ (issuer) จ่ายค่าปรับแทนบุคคลดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม (มาตรา 78ff (c) (3))

๕. ตัวอย่างคดี

ในคดีระหว่างอดีตผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ที่มีการรับสินบนจากบริษัทสร้างภาพยนตร์ชาวอเมริกัน สรุปได้ดังนี้ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ สหรัฐอเมริกายื่นฟ้องอดีตผู้ว่า ททท. และบุตรสาว ต่อศาลแขวงในรัฐแคลิฟอร์เนีย จากกรณีที่มีการรับสินบนจากนาย Gerald Green และนาง Patricia Green แต่โดยที่กฎหมาย FCPA ของสหรัฐอเมริกาไม่ได้กำหนดให้ผู้รับสินบนมีความผิด การที่จะลงโทษผู้รับสินบนจึงต้องกระทำผ่านบทบัญญัติความผิดอื่น ๆ คือ ความผิดในข้อหาสมคบคิดเพื่อฟอกเงิน (18 U.S.C. § 1956 (h): Conspiracy to Money Laundry) ข้อหาขนย้ายเงินทุนออกนอกประเทศเพื่อส่งเสริมการกระทำผิดกฎหมาย (18 U.S.C. § 1956(a) (2) (A): Transporting Funds to Promote Unlawful Activity) ข้อหาผู้สนับสนุนการกระทำผิด (18 U.S.C. § 2: Aiding and Abetting and Causing an Act to Be Done) และหากมีคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดตามข้อหาข้างต้น ให้ทำการยึดทรัพย์ของบุคคลทั้งสองตามมาตรา 18 U.S.C. § 982(a) (1), 21 U.S.C. § 853 และ 28 U.S.C. § 2461(c) (Criminal Forfeiture) นอกจากนี้ยังมีความผิดตามกฎหมายไทย คือ ความผิดทางอาญาเกี่ยวกับการรับสินบนตามมาตรา ๑๔๙ และมาตรา ๑๕๒ แห่งประมวลกฎหมายอาญา

จึงสรุปได้ว่ากฎหมาย FCPA ของสหรัฐอเมริกามีผลใช้บังคับเฉพาะกับผู้ให้สินบนเท่านั้น ในกรณีที่จะลงโทษผู้รับสินบนจะต้องพิจารณาบทบัญญัติความผิดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งความผิดตามกฎหมายของประเทศผู้รับสินบน

[๘] Global Legal Insights, "USA Bribery & Corruption 2017, 4th Edition"

[๙] 15 U.S.C. § 78ff. Penalties

[๑๐] 15 U.S.C. § 78ff. Penalties

[๑๑] 15 U.S.C. § 78ff. Penalties

กฎหมายเกี่ยวกับการติดสินบนของสหราชอาณาจักร

รชนิชล ภักดีเศรษฐกุล*

๑. กฎหมายเกี่ยวกับการติดสินบนของสหราชอาณาจักร

๑.๑ Public Bodies Corrupt Practices Act 1889

เป็นกฎหมายเกี่ยวกับความผิดเรื่องการติดสินบนของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งบัญญัติไว้ว่าการให้และการรับสินบนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐเป็นความผิด และมีโทษจำคุกไม่เกิน ๒ ปี หรือปรับไม่เกิน ๕๐๐ ปอนด์ หรือทั้งจำทั้งปรับ และมีบทบังคับให้จ่ายสินบนที่ได้รับมาแก่หน่วยงานภาครัฐนั้น โดยกฎหมายให้คำนิยามแก่คำว่า หน่วยงานของภาครัฐ (“public body”) ไว้ค่อนข้างกว้าง ซึ่งรวมถึงสภาท้องถิ่น คณะกรรมาธิการ หรือหน่วยงานใด ๆ ที่มีอำนาจกระทำการภายใต้หรือเพื่อจุดประสงค์ของพระราชบัญญัติที่กำหนด และรวมไปถึงหน่วยงานลักษณะเดียวกันในประเทศหรืออาณาเขตอื่นใดนอกสหราชอาณาจักร[๑] ปัจจุบันกฎหมายฉบับนี้ถูกแทนที่ด้วย Bribery Act 2010

๑.๒ Prevent of Corruption Act 1906

เป็นกฎหมายเกี่ยวกับความผิดเรื่องการรับและติดสินบนของผู้แทน (agent) ซึ่งบัญญัติไว้ว่าการให้สินบนต่อผู้แทนและการรับสินบนของผู้แทน ในการที่เกี่ยวกับการทำธุรกิจหรือกิจการของผู้มอบอำนาจ (principal) ของผู้แทนนั้น ๆ เป็นความผิด และมีโทษจำคุกไม่เกิน ๒ ปี หรือปรับไม่เกิน ๕๐๐ ปอนด์ หรือทั้งจำทั้งปรับ โดยกำหนดว่าบุคคลซึ่งทำหน้าที่ใต้บังคับของรัฐ หน่วยงานท้องถิ่น หรือบริษัทใด ๆ ให้ถือเป็นผู้แทน (agent) ภายใต้พระราชบัญญัติ[๒] และไม่สำคัญว่าธุรกิจของผู้มอบอำนาจหรือการทำงานของผู้แทนจะมีความเกี่ยวข้องหรือเกิดขึ้นในประเทศสหราชอาณาจักรหรือไม่[๓] ปัจจุบันกฎหมายฉบับนี้ถูกแทนที่ด้วย Bribery Act 2010

๑.๓ Bribery Act 2010

มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ รวบรวมกฎหมายเก่าเข้ามาไว้ใต้กฎหมายฉบับเดียวกัน เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ทันสมัย และเพื่อให้เป็นไปตามข้อตกลงของ OECD Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions โดยเพิ่มบทบัญญัติความผิดการให้สินบนเจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ (Bribery of foreign public officials) กำหนดให้องค์กรธุรกิจมีระบบการตรวจสอบดูแลภายในเพื่อป้องกันการติดสินบน และยกเลิกบทกำหนดโทษปรับขั้นสูงสุด เพื่อให้สามารถลงโทษบริษัทที่กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งยังมีขอบเขตการบังคับใช้ครอบคลุมกว้างขวางนอกอาณาเขตสหราชอาณาจักร

---

* นักกฎหมายกฤษฎีกาปฏิบัติการ ฝ่ายแปลและให้ความเห็น กองกฎหมายต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

๑ Public Bodies Corrupt Practices Act 1889, section 7, แก้ไขโดย Anti-terrorism, Crime and Security Act 2001, section 108(3)

๒ Prevention of Corruption Act 1906, section 1(3)

๓ Prevention of Corruption Act 1906, section 1(3), แก้ไขโดย Anti-terrorism, Crime and Security Act 2001, section 108(2)

๒. สาระสำคัญของ Bribery Act 2010

๒.๑ บทบัญญัติความผิดการให้สินบน (Offences of bribing another person)

มาตรา ๑ บัญญัติไว้ ๒ กรณี คือ

กรณีที่ ๑ มาตรา ๑ (๒) "บุคคล (P) เสนอสัญญา หรือให้ผลประโยชน์ทางการเงินหรือผลประโยชน์อื่น ๆ แก่อีกบุคคลหนึ่ง และ P เจตนาให้ผลประโยชน์นั้นจูงใจบุคคลใด ๆ ให้กระทำหน้าที่หรือการงานที่เกี่ยวข้อง (a relevant function or activity) อย่างไม่เหมาะสม (improperly) หรือเจตนาให้ผลประโยชน์เป็นรางวัลตอบแทนสำหรับการกระทำหน้าที่หรือการงานที่เกี่ยวข้องซึ่งกระทำอย่างไม่เหมาะสมนั้น ๆ "

กรณีที่ ๒ มาตรา ๑ (๓) "บุคคล (P) เสนอสัญญา หรือให้ผลประโยชน์ทางการเงินหรือผลประโยชน์อื่น ๆ แก่อีกบุคคลหนึ่ง และ P รู้หรือเชื่อว่าการรับผลประโยชน์นั้นถือเป็นการกระทำหน้าที่หรือการงานที่เกี่ยวข้อง (a relevant function or activity) อย่างไม่เหมาะสม (improperly) ด้วยตัวของมันเอง"

โดยกำหนดว่ากรณีที่ ๑ เป็นความผิดแม้บุคคลที่ได้รับการเสนอ สัญญา หรือรับผลประโยชน์นั้นจะเป็นคนละคนกับบุคคลที่จะกระทำการ หรือกระทำการไปแล้วซึ่งการกระทำหน้าที่หรือการงานดังกล่าว และกำหนดให้ทั้งสองกรณีเป็นความผิดแม้เป็นการเสนอ สัญญา หรือให้ผลประโยชน์ผ่านบุคคลที่สาม

๒.๒ บทบัญญัติความผิดการรับสินบน (Offences relating to being bribed)

มาตรา ๒ บัญญัติไว้ ๔ กรณีต่อ คือ

กรณี ๓ (ต่อจากมาตรา ๑) มาตรา ๒ (๒) "บุคคล (R) เรียก ตกลงจะรับ หรือยอมรับผลประโยชน์ทางการเงินหรือผลประโยชน์อื่น ๆ โดยมีเจตนาที่การกระทำหน้าที่หรือการงานที่เกี่ยวข้องจะถูกกระทำอย่างไม่เหมาะสม (ไม่ว่าโดย R หรือบุคคลอื่น) อันเป็นผลมาจากการเรียกรับ ตกลงจะรับ หรือยอมรับซึ่งผลประโยชน์นั้น"

กรณีที่ ๔ มาตรา ๒ (๓) "R เรียกรับ ตกลงจะรับ หรือยอมรับผลประโยชน์ทางการเงินหรือผลประโยชน์อื่น ๆ และการเรียก ตกลงจะรับ หรือยอมรับ ถือเป็นการกระทำหน้าที่หรือการงานที่เกี่ยวข้องอย่างไม่เหมาะสมโดย R ด้วยตัวของมันเอง"

กรณีที่ ๕ มาตรา ๒ (๔) "R เรียกรับ ตกลงจะรับหรือยอมรับผลประโยชน์ทางการเงินหรือผลประโยชน์อื่น ๆ ในฐานะเป็นรางวัลตอบแทนสำหรับการกระทำหน้าที่หรือการงานที่เกี่ยวข้องซึ่งกระทำอย่างไม่เหมาะสม (ไม่ว่าโดย R หรือบุคคลอื่น)"

กรณีที่ ๖ มาตรา ๒ (๕) "โดยการมุ่งหวังต่อหรือโดยผลของการเรียก ตกลงจะรับ หรือยอมรับผลประโยชน์ทางการเงินหรือผลประโยชน์อื่น ๆ ของ R การกระทำหน้าที่หรือการงานที่เกี่ยวข้องได้ถูกกระทำอย่างไม่เหมาะสมโดย R หรือบุคคลอื่นตามการร้องขอของ R หรือโดย R เห็นชอบหรือยอมให้กระทำ"

โดยกำหนดว่าการเรียก ตกลงจะรับ หรือยอมรับอาจกระทำผ่านบุคคลที่สามได้ก็ได้ในทุกกรณี กรณีที่ ๔ - ๖ เป็นความผิดโดยที่ R ไม่จำเป็นต้องรู้หรือเชื่อว่าการกระทำหน้าที่หรือการงานนั้นไม่เหมาะสม และกรณีที่ ๖ ในกรณีที่บุคคลอื่นเป็นผู้กระทำหน้าที่หรือการงานแทน R บุคคลนั้นก็ไม่จำเป็นต้องรู้หรือเชื่อว่าการกระทำหน้าที่หรือการงานนั้นไม่เหมาะสมเช่นกัน

มาตรา ๓ - ๔ เป็นการกำหนดคำนิยามให้กับคำว่า หน้าที่หรือการงานที่เกี่ยวข้อง ("a relevant function or activity") การกระทำการอย่างไม่เหมาะสม ("improper performance") โดยที่มาตรา ๕ กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ในกรณีที่การกระทำหน้าที่หรือการงานดังกล่าวไม่อยู่ภายใต้กฎหมายของสหราชอาณาจักร การพิจารณาว่าการกระทำเป็นการกระทำหน้าที่หรือการงานที่เกี่ยวข้องอย่างไม่เหมาะสมตามมาตรา ๑ และ ๒ หรือไม่จะไม่นำจารีตหรือหลักปฏิบัติของรัฐนั้น ๆ มาพิจารณา เว้นแต่จะได้รับการยอมรับจากกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษร

๒.๓ บทบัญญัติความผิดการให้สินบนเจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ (Bribery of foreign public officials)

มาตรา ๖ บัญญัติว่า "บุคคล (P) ซึ่งติดสินบนต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ (F) มีความผิดทางอาญา ถ้า P มีเจตนาที่จะมีอิทธิพลต่อ F ภายใต้หน้าที่ของ F ในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ" และ "P ต้องมีเจตนาที่จะได้มาหรือคงไว้ซึ่งธุรกิจหรือข้อได้เปรียบในการทำธุรกิจ"

มาตรา ๖ (๓) ให้คำอธิบายเพิ่มเติมเรื่องกรณีที่กฎหมายถือว่า P ติดสินบน F ตามมาตรานี้ โดยจะถือว่าเป็นการติดสินบนก็ต่อเมื่อ "F ไม่ได้รับอนุญาตหรือถูกบังคับตามกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่บังคับใช้กับ F ให้ได้รับอิทธิพลภายใต้หน้าที่ของ F ในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ จากการเสนอ สัญญา หรือการให้โดยเสน่หา" เท่านั้น และมาตรา ๖ (๕) ได้ให้คำนิยามของเจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศไว้ ซึ่งรวมถึงเจ้าหน้าที่หรือผู้แทนขององค์กรสาธารณะระหว่างประเทศ (public international Organisation)

๒.๔ บทบัญญัติความผิดความล้มเหลวขององค์กรธุรกิจในการป้องกันการติดสินบน (Failure of commercial organizations to prevent bribery)

มาตรา ๗ (๑) บัญญัติว่า "องค์กรธุรกิจที่เกี่ยวข้องมีความผิดทางอาญาตามมาตรานี้ ถ้าบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์กรติดสินบนบุคคลอื่น โดยเจตนาที่จะได้มาหรือคงไว้ซึ่งธุรกิจหรือข้อได้เปรียบในการทำธุรกิจเพื่อองค์กร" โดยไม่ได้กำหนดว่าองค์กรธุรกิจดังกล่าวจำเป็นต้องรู้เห็นในการติดสินบนนั้น ๆ แต่บัญญัติให้เป็นข้อแก้ต่างตามมาตรา ๗ (๒) ถ้าองค์กรธุรกิจนั้น ๆ สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีกระบวนการภายในที่เพียงพอในการป้องกันการติดสินบนโดยบุคคลที่เกี่ยวข้อง

มาตรา ๗ (๕) ให้คำนิยามของคำว่า องค์กรธุรกิจที่เกี่ยวข้อง ("relevant commercial organisation") ไว้ค่อนข้างกว้าง โดยกำหนดให้หมายความว่า

(a) "หน่วย (a body) ซึ่งก่อตั้งเป็นบริษัทภายใต้กฎหมายของส่วนหนึ่งส่วนใดของสหราชอาณาจักรและดำเนินธุรกิจ (ไม่ว่า ณ ที่ใด)"

(b) "บริษัทอื่น ๆ (ไม่ว่าก่อตั้งเป็นบริษัทภายใต้กฎหมายของที่ใด) ซึ่งดำเนินธุรกิจหรือส่วนหนึ่งของธุรกิจในส่วนหนึ่งส่วนใดของสหราชอาณาจักร"

(c) "ห้างหุ้นส่วน (a partnership) ซึ่งตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายของส่วนหนึ่งส่วนใดของสหราชอาณาจักรและดำเนินธุรกิจ (ไม่ว่า ณ ที่ใด)"

(d) "ห้างหุ้นส่วนอื่น ๆ (ไม่ว่าตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายของที่ใด) ซึ่งดำเนินธุรกิจหรือส่วนหนึ่งของธุรกิจในส่วนหนึ่งส่วนใดของสหราชอาณาจักร"

ซึ่งอาจรวมถึงองค์กรธุรกิจต่างชาติใด ๆ ที่มีการทำธุรกิจแม้เพียงส่วนหนึ่งส่วนใดในสหราชอาณาจักรก็ได้ โดยตัวพระราชบัญญัติไม่ได้ให้คำนิยามของคำว่า ส่วนหนึ่งของธุรกิจ ("part of a business") ไว้ ว่ามีความหมายกว้างแคบเพียงใด และอย่างไรจึงจะถือว่าเพียงพอที่องค์กรธุรกิจต่างชาติจะมีความผิดตามมาตรานี้

อนึ่ง บุคคลที่เกี่ยวข้อง ("associated person") ตามมาตรานี้หมายถึงบุคคลซึ่งกระทำการเพื่อหรือในนามองค์กร เช่น พนักงาน ผู้แทน หรือบริษัทสาขาย่อย[๔]

๒.๕ ความผิดตามมาตรา ๑, ๒ และ ๖ ซึ่งกระทำโดยบริษัทและอื่น ๆ (Offences under sections 1, 2 and 6 by bodies corporate etc.)

มาตรา ๑๔ บัญญัติว่าในกรณีที่ความผิดตามมาตรา ๑, ๒ และ ๖ เป็นการกระทำความผิดโดยบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนของสก็อตแลนด์ ถ้าการกระทำความผิดนั้นเป็นไปโดยความยินยอม (consent) หรือการยอมรับในที (connivance) ของเจ้าหน้าที่ระดับสูงหรือบุคคลซึ่งอ้างว่ากระทำการตามหน้าที่เช่นนั้น เจ้าหน้าที่ระดับสูงหรือบุคคลนั้น ๆ มีความผิดเช่นเดียวกับบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนของสก็อตแลนด์ดังกล่าว

[๔] Bribery Act 2010, section 8

๒.๖ อาณาเขตการบังคับใช้ (Territorial application)

Bribery Act 2010 มีการกำหนดเขตการบังคับใช้ที่นอกเหนือไปจากการบังคับใช้กฎหมายทั่วไป มาตรา ๑๒ (๑) กำหนดให้ถือว่ามีความผิดตามมาตรา ๑, ๒ และ ๖ เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษ เวลส์ หรือไอร์แลนด์เหนือ ถ้าการกระทำหรือการละเว้นไม่กระทำซึ่งประกอบเป็นส่วนหนึ่งของความผิดนั้น ๆ (an act or omission which forms part of the offence) เกิดขึ้นในส่วนหนึ่งส่วนใดของสหราชอาจักร โดยไม่จำเป็นว่าการกระทำหรือการละเว้นไม่กระทำดังกล่าวจะต้องเป็นความผิดในตัวของมันเอง

แม้ในกรณีที่การกระทำหรือการละเว้นไม่กระทำซึ่งประกอบเป็นส่วนหนึ่งของความผิดนั้น ๆ ไม่ได้เกิดขึ้นในสหราชอาณาจักร ความผิดตามมาตรา ๑, ๒ และ ๖ ก็สามารถเกิดขึ้นได้โดยผลของมาตรา ๑๒ (๒) และ (๓) ถ้าการกระทำหรือการละเว้นไม่กระทำดังกล่าวจะเป็นความผิดหากกระทำในสหราชอาณาจักร และบุคคลซึ่งกระทำหรือละเว้นไม่กระทำนั้นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสหราชอาณาจักร (a close connection with the United Kingdom) ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๑๒ (๔) เช่น บุคคลที่เป็นพลเมืองประเภทต่าง ๆ ของสหราชอาณาจักร บุคคลซึ่งโดยปกติพำนักอยู่ในสหราชอาณาจักร บริษัทซึ่งก่อตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายส่วนหนึ่งส่วนใดของสหราชอาณาจักร และห้างหุ้นส่วนของสก็อตแลนด์ เป็นต้น

อนึ่ง มาตรา ๑๒ (๕) กำหนดให้ความผิดตามมาตรา ๗ เกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าการกระทำหรือการละเว้นไม่กระทำซึ่งประกอบเป็นส่วนหนึ่งของความผิดนั้น ๆ เกิดขึ้นในสหราชอาณาจักรหรือที่อื่นใด และมาตรา ๑๔ ไม่มีผลบังคับใช้ในกรณีที่ถือว่ามีความผิดตามมาตรา ๑, ๒ และ ๖ เกิดขึ้นโดยผลของมาตรา ๑๒ (๒) - (๔) เว้นเสียว่าเจ้าหน้าที่ระดับสูงหรือบุคคลซึ่งอ้างว่ากระทำการตามหน้าที่เช่นนั้นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสหราชอาณาจักรตามมาตรา ๑๒ (๔)

๒.๗ บทกำหนดโทษ (Penalties)

มาตรา ๑๑ ของ Bribery Act 2010 กำหนดให้ปัจเจกบุคคล (an individual) ที่กระทำความผิดตามมาตรา ๑, ๒ หรือ ๖ มีโทษจำคุกสูงสุดไม่เกิน ๑๐ ปี หรือปรับไม่เกินอัตราขั้นสูงสุดที่กฎหมายบัญญัติ หรือทั้งจำทั้งปรับ เช่นเดียวกับความผิดตามมาตรา ๗ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามมาตรา ๑, ๒ หรือ ๖ เป็นบุคคลอื่น ๆ เช่น นิติบุคคล จะมีเพียงโทษปรับเท่านั้น โดยจะปรับเป็นจำนวนเท่าใดก็ได้ ด้วยกฎหมายไม่ได้ระบุอัตราโทษปรับขั้นสูงสุดไว้

๓. การดำเนินคดีทางอาญาและทางแพ่ง

๓.๑ การดำเนินคดีทางอาญา

Serious Fraud Office (SFO) ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักในการสืบสวนความผิดใด ๆ ที่อาจเกี่ยวข้องกับการฉ้อฉลที่มีลักษณะซับซ้อนหรือร้ายแรง[๕] ซึ่งรวมถึงความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับการติดสินบน และทำหน้าที่ดำเนินการฟ้องคดีต่อศาล การดำเนินคดีทางอาญาจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยปราศจากการให้ความยินยอมจากผู้อำนวยการ SFO หรือผู้อำนวยการสำนักงานอัยการสูงสุด[๖]

ในกรณีที่หน่วยงานที่มีอำนาจฟ้องคดีเห็นว่าไม่เป็นการขัดกับหลักความยุติธรรมและผลประโยชน์ของสาธารณชน[๗] หน่วยงานนั้น ๆ อาจส่งคำขอต่อศาลให้ใช้กระบวนการ Deferred Prosecution Agreement (DPA) แทนได้ อันเป็นกระบวนการที่อนุญาตให้จำเลยและหน่วยงานที่ทำเรื่องฟ้องคดีทำสัญญาตกลงระงับการดำเนินคดีและการจ่ายค่าปรับ เพื่อย่นระยะเวลาและประหยัดทรัพยากรในการดำเนินคดี[๘] ตาม Schedule 17 ของ Crime and Courts Act 2013 โดยการตัดสินว่าจะอนุญาตให้ใช้ DPA หรือไม่เป็นอำนาจของศาล

๕ Criminal Justice Act 1987, section 1 (3)
๖ Bribery Act 2010, section 10 (1)
๗ Crime and Courts Act 2013, Schedule 7, section 8 (1)
๘ เป็นวิธีการที่ SFO ใช้ในการยุติคดีกับบริษัทโรลส์ - รอยซ์

๓.๒ การนำทรัพย์สินคืนมาในทางแพ่ง

หากหน่วยงานที่มีอำนาจฟ้องคดีสงสัยว่าบุคคลได้มาซึ่งทรัพย์สินจากการกระทำความผิด หน่วยงานนั้นสามารถยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอคำสั่งทางแพ่งในการนำทรัพย์สินกลับคืนมา ตาม Part 5 ของ Proceeds of Crime Act 2002 ซึ่งเป็นคำสั่งที่สามารถออกได้แม้ไม่มีการพิพากษาคดีทางอาญาตราบใดที่ศาลมีความเห็นว่าทรัพย์สินนั้นมาจากการกระทำความผิด[๙] การกระทำความผิดตาม Part 5 ของพระราชบัญญัตินี้ หมายถึงการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น ณ ที่ใดที่หนึ่งซึ่งกฎหมายของที่นั้นบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิด[๑๐] และศาลสามารถออกคำสั่งได้ไม่ว่าทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดนั้นจะอยู่ ณ ที่แห่งใด

อย่างไรก็ตาม การนำทรัพย์สินจากการกระทำความผิดคืนมาโดยคำสั่งทางแพ่งมีข้อจำกัด เนื่องจากการระบุทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำผิดอาจเป็นไปได้ยากในบางกรณี ทั้งยังมีปัญหาด้านการบังคับใช้คำสั่งทางแพ่งดังกล่าวภายนอกสหราชอาณาจักร ปัจจุบันมีเพียงกรณีเดียวที่รัฐต่างชาติยอมรับผลทางกฎหมายของคำสั่งนี้ คือกรณีของ NCA v. Azam [2014] EWHC 2722 (QB) ซึ่งไม่ใช่กรณีเรื่องการติดสินบนแต่เป็นการนำกลับมาซึ่งทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดของผู้ค้ายาเสพติดในประเทศลักเซมเบิร์ก

๔. กรณีตัวอย่าง: R v. Smith & Ouzman & Others (2014)

เดือนธันวาคม ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ บริษัท Smith & Ouzman Ltd (S&O) ถูกศาลตัดสินว่ามีความผิดฐานให้สินบนตามมาตรา ๑ (๑) ของ Prevention of Corruption Act 1906 บริษัทถูกยึดทรัพย์สินเป็นจำนวน ๘๘๑,๑๕๘ ปอนด์ (กำไรที่บริษัทได้มาจากการกระทำความผิดบวกกับจำนวนเงินที่บริษัทจ่ายไปในการติดสินบน) และได้รับโทษปรับเป็นจำนวนเงิน ๑,๓๑๖,๗๙๙ ปอนด์[๑๑] นายคริสโตเฟอร์ สมิท ประธานบริษัท ได้รับโทษจำคุก ๑๘ เดือน (รอลงอาญา ๒ ปี) และถูกยึดทรัพย์เป็นจำนวนเงิน ๔,๕๐๐๐ ปอนด์ ส่วนนายนิโคลัส สมิท ผู้จัดการฝ่ายขายและการตลาด ได้รับโทษจำคุก ๓ ปี และถูกยึดทรัพย์เป็นจำนวนเงิน ๑๘,๖๙๓ ปอนด์ บริษัท S&O ถูกตรวจพบว่าจ่ายสินบนแก่เจ้าหน้าที่รัฐของประเทศเคนยาและมอริเตเนียระหว่างปี ๒๕๔๙ - ๒๕๕๓ เป็นจำนวนเงินรวม ๓๙๕,๐๗๔ ปอนด์ เพื่อให้ได้มาและคงไว้ซึ่งสัญญามูลค่ากว่า ๒ ล้านปอนด์

SFO ยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอคำสั่งเรียกเงินค่าชดเชยจากบริษัท S&O แต่ถูกปฏิเสธ แม้ศาลได้ยอมรับว่าการให้สินบนต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ เป็นภัยต่อสังคม และประชาชนของประเทศผู้รับสินบนนั้น ๆ เป็นผู้ได้รับความเสียหาย อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุผลที่ว่ารัฐบาลของประเทศเคนยาไม่ได้เรียกร้องเงินชดเชย และไม่ได้มีการระบุตัวผู้ได้รับความเสียหายที่จะรับเงินชดเชย กรณีนี้ศาลจึงไม่ได้ออกคำสั่งให้บริษัท S&O จ่ายค่าชดเชยเนื่องจากไม่มีผู้รับเงินค่าชดเชยนั้น

๕. บทสรุป

จากการที่กฎหมายของประเทศสหราชอาณาจักรบัญญัติไว้ชัดเจนว่าทั้งการให้และการรับสินบนเป็นความผิด ทั้งยังมีบทบัญญัติความผิดเฉพาะในการให้สินบนกับเจ้าหน้าที่รัฐต่างประเทศ และกำหนดขอบเขตการบังคับใช้ที่ครอบคลุมไปถึงต่างชาติในหลากหลายกรณี กฎหมายของสหราชอาณาจักรจึงสามารถเอาผิดกับบริษัทและเจ้าหน้าที่รัฐของประเทศไทยได้ ทั้งในกรณีที่เป็นผู้รับและเป็นผู้ให้สินบน ตามขอบเขตการบังคับใช้ที่กฎหมายกำหนด อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันในทางปฏิบัติยังไม่มีกรณีที่ SFO ฟ้องร้องเอาผิดกับบริษัท เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือบุคคลผู้รับสินบนภายนอกสหราชอาณาจักรแต่อย่างใด และการดำเนินคดีโดยส่วนใหญ่ก็เป็นการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดการให้สินบน

---

๙ Proceeds of Crime Act 2002, section 266

๑๐ Proceeds of Crime Act 2002, section 241

๑๑ Recorder Andrew Mitchell QC ตัดสินว่า Sentencing Guideline for Fraud, Bribery and Money Laundering ให้อำนาจกับศาลในการบังคับใช้โทษปรับตามคู่มือนี้สำหรับความผิดตามพระราชบัญญัติการติดสินบนซึ่งบังคับใช้ก่อนและถูกแทนที่โดย Bribery Act 2010

ต่อจาก
ฉบับที่แล้ว

การอุทธรณ์คำสั่งทางปกครอง*

ศุภวัฒน์ สิงห์สุวงษ์**

[>/.CQ%

/)5 A 6'&I;I 6< ''1 N6 A E 6% /%6&
"'4'6 5gg5 8+8 9 8 5 8'6 6' 6 '1 3 :I A
'4&4A+)61< ' E+ B) + '9& 1%A E 6% 9I N6/
+6%A ''%/';1%9%6 ' 6 D 6' 8 5 8'6 6'E%
/';1E% 1& 6 E' A"'64 ;1+ 6 = '6 /%6&E N6/ /
B) + 5J 9J A E 6%%6 '6 T +'' .1 B/ "'4'6
D A';I1 D %8E N6/ 5J 1 B)4'4&4A+)61< ' E
"'4'6 5gg5 8+8 9 8 5 8'6 6' 6 '1 3 .5IJ 69J C1&
E+ B 6 5 E D 9I 9J : E% 1) 6+ : /)5 A 6
6%"'4'6 5gg5 8+8 9 8 5 8'6 6' 6 '1 3 9IA
E D 5 6'1< ' 6% /%6&A "64E +& /6 /%6
A E% E N6/ A 9I&+ 5 '= B 1 N61< ' /';1 6' &

๒.๑ ผู้มีสิทธิอุทธรณ์

บุคคลที่มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองและต้องอุทธรณ์ก่อนฟ้องคดีต่อศาลปกครอง คือ "คู่กรณี" ซึ่งโดยปกติได้แก่ ผู้อยู่ในบังคับของคำสั่งทางปกครองที่ได้รับแจ้งคำสั่งจากเจ้าหน้าที่ส่วนบุคคลอื่นที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายจากคำสั่งทางปกครอง แต่ไม่อยู่ในฐานะ "คู่กรณี" ที่ได้รับแจ้งคำสั่งทางปกครองย่อมไม่ต้องอุทธรณ์คำสั่งก่อนฟ้องคดี เช่น บุคคลที่ได้รับความเดือดร้อนจากการอนุญาตให้ดัดแปลงอาคารชุดโดยใช้พื้นที่จอดรถไปก่อสร้างร้านค้าทำให้ไม่มีที่จอดรถ และต้องเสียค่าเช่าสถานที่อื่นเพื่อจอดรถ[๑] ทั้งนี้โดยที่มาตรา ๒๔ แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ กำหนดให้คู่กรณีอาจมีหนังสือแต่งตั้งบุคคลที่บรรลุนิติภาวะให้กระทำการแทนตนในกระบวนการพิจารณาทางปกครองได้ คู่กรณีจึงมีสิทธิแต่งตั้งบุคคลอื่นให้ยื่นอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองแทนได้ ซึ่งแม้กรณีที่กฎหมายเฉพาะจะห้ามมิให้มีการยื่นอุทธรณ์แทนกัน คู่กรณีก็สามารถใช้สิทธิตามบทบัญญัติมาตรา ๒๔ แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ แต่งตั้งบุคคลอื่นให้ยื่นอุทธรณ์แทนได้[๒] อย่างไรก็ดี ถ้าบุคคลอื่นยื่นอุทธรณ์แทนโดยไม่ได้รับมอบอำนาจ

---

* ปรับปรุงจากบทความที่ผู้เขียนได้จัดทำและเผยแพร่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยเพิ่มเติมเนื้อหาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รวมทั้งเพิ่มเติมแนวคำวินิจฉัยให้เป็นปัจจุบัน

** ผู้อำนวยการฝ่ายพัฒนาหลักกฎหมายปกครอง กองกฎหมายปกครอง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

๑ คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๕๒๓/๒๕๔๗

๒ คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๗๗๐/๒๕๕๗ : ประกาศคณะกรรมการพนักงานส่วนตำบลจังหวัด ฉะเชิงเทรา เรื่อง หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการสอบสวนการลงโทษทางวินัย การให้ออกจากราชการ การอุทธรณ์ และการร้องทุกข์ ลงวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕ ข้อ ๑๔๑ กำหนดว่า การร้องทุกข์ให้ร้องทุกข์ได้สำหรับตนเองเท่านั้น จะร้องทุกข์แทนผู้อื่นหรือมอบหมายให้ผู้อื่นร้องทุกข์แทนไม่ได้ ย่อมเป็นหลักเกณฑ์ที่มีมาตรฐานในการปฏิบัติราชการต่ำกว่าหลักเกณฑ์ในมาตรา ๒๔ แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ จึงไม่อาจนำข้อ ๑๔๑ แห่งประกาศดังกล่าวมาตัดสิทธิการร้องทุกข์ของผู้ฟ้องคดีได้ เมื่อผู้ฟ้องคดีได้มอบหมายให้บุคคลอื่นร้องทุกข์แทน และได้มีการยื่นคำร้องทุกข์ภายในกำหนดเวลา จึงเป็นการร้องทุกข์โดยชอบแล้ว

จากคู่กรณี ย่อมไม่ถือเป็นคำอุทธรณ์ตามกฎหมาย และถือว่าไม่มีการอุทธรณ์คำสั่งโดยถูกต้องก่อนฟ้องคดีต่อศาลปกครอง เช่น บุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้วและมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งให้พ้นสภาพการเป็นนักศึกษาได้เอง แต่มารดายื่นอุทธรณ์แทนโดยมิได้รับมอบอำนาจ[๓] บุคคลที่ได้รับคำสั่งไม่บรรจุเข้ารับราชการเป็นทหารกองหนุน แต่บิดาเป็นผู้เขียนจดหมายร้องขอความเป็นธรรมต่อทางราชการ[๔] หรือบุคคลที่ได้รับคำสั่งจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนบ้าน แต่ให้สามีทำหนังสืออุทธรณ์แทน โดยไม่ปรากฏหลักฐานการมอบอำนาจ[๕] ย่อมเป็นการอุทธรณ์ที่ไม่ถูกต้อง จึงไม่มีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครอง

๒.๒ เจ้าหน้าที่ซึ่งต้องยื่นอุทธรณ์

มาตรา ๔๔ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ กำหนดให้คู่กรณียื่นอุทธรณ์ต่อเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่งทางปกครอง หากคู่กรณียื่นอุทธรณ์ต่อเจ้าหน้าที่อื่นซึ่งไม่ใช่ผู้ทำคำสั่ง ถือว่ามิได้อุทธรณ์ตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด และเป็นอันเสียสิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครอง เช่น อุทธรณ์คำสั่งไม่อนุมัติให้เบิกค่าเช่าบ้านต่อประธาน อ.ก.ค. กรมสามัญศึกษา แทนที่จะอุทธรณ์ต่อผู้อำนวยการโรงเรียนซึ่งเป็นผู้ทำคำสั่ง[๖] อุทธรณ์คำสั่งให้ยุติกิจการโรงเรียนพระปริยัติธรรมต่อประธานอนุกรรมาธิการศาสนาและวัฒนธรรม แทนที่จะอุทธรณ์ต่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติซึ่งเป็นผู้ทำคำสั่ง[๗] หรืออุทธรณ์คำสั่งปฏิเสธไม่บรรจุกลับเข้ารับราชการต่อ ก.พ. แทนที่จะอุทธรณ์ต่ออธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ซึ่งเป็นผู้ทำคำสั่ง[๘] อย่างไรก็ดี บางกรณีแม้ว่าคู่กรณีจะยื่นอุทธรณ์ต่อเจ้าหน้าที่อื่น ศาลก็อนุโลมว่าได้อุทธรณ์ตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดแล้ว และรับคำฟ้องไว้พิจารณา เช่น อุทธรณ์ต่อผู้บังคับบัญชาของตน[๙] อุทธรณ์ต่อเจ้าหน้าที่อื่นและเจ้าหน้าที่นั้นได้ส่งคำอุทธรณ์ให้เจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่งพิจารณาอุทธรณ์[๑๐] หรืออุทธรณ์ต่อเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ชั้นเหนือขึ้นไปแทนที่จะอุทธรณ์ต่อเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่ง และเจ้าหน้าที่ได้รับอุทธรณ์ไว้พิจารณาและวินิจฉัยอุทธรณ์[๑๑] ส่วนกรณีที่คู่กรณียื่นหนังสืออุทธรณ์ต่อเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่ง แต่ระบุในหนังสือว่าอุทธรณ์ต่อเจ้าหน้าที่อื่น เช่น ยื่นอุทธรณ์คำสั่งของผู้ว่าการการรถไฟแห่งประเทศไทย ต่อผู้ว่าการฯ แต่ระบุในหนังสืออุทธรณ์ว่าอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการการรถไฟแห่งประเทศไทย ศาลก็ถือว่ามิได้เป็นสาระสำคัญ เพราะเป็นหนังสืออุทธรณ์ต่อเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่งแล้ว จึงเป็นการอุทธรณ์โดยชอบ[๑๒]

การที่คู่กรณียื่นอุทธรณ์ผิดตัวเจ้าหน้าที่อาจมีสาเหตุมาจากความบกพร่องของคำสั่งทางปกครองนั้นเอง ในกรณีเช่นนี้ ย่อมต้องให้ความเป็นธรรมแก่คู่กรณีโดยอนุโลมว่ามีการอุทธรณ์โดยชอบแล้ว เช่น คำสั่งทางปกครองไม่ได้จดแจ้งสิทธิอุทธรณ์ ทำให้คู่กรณีไม่รู้ว่าต้องอุทธรณ์ต่อผู้ใด จึงอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแทนที่จะอุทธรณ์ต่อผู้ว่าราชการจังหวัดซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่ง การยื่นอุทธรณ์ย่อมไม่เสียไป แต่รัฐมนตรีอาจส่งหนังสืออุทธรณ์ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาอุทธรณ์ต่อไป[๑๓] หรือกรณีคำสั่งทางปกครองที่จดแจ้งสิทธิอุทธรณ์ผิดพลาด เป็นเหตุให้คู่กรณีอุทธรณ์คำสั่งต่อ ก.พ. แทนที่จะอุทธรณ์ต่อเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่ง ต้องถือว่าคู่กรณีเข้าใจโดยสุจริตว่ามีสิทธิอุทธรณ์ต่อเจ้าหน้าที่ตามที่ระบุไว้ในคำสั่ง เพื่อความเป็นธรรม ศาลจึงต้องรับคำฟ้องไว้พิจารณา[๑๔]

อนึ่ง สำหรับคำสั่งทางปกครองที่ทำขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับมอบอำนาจ หรือได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่อื่น การอุทธรณ์อาจยื่นต่อเจ้าหน้าที่ผู้มอบอำนาจหรือมอบหมาย หรือยื่นต่อเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับมอบอำนาจหรือได้รับมอบหมายก็ได้ เช่น กรณีที่ผู้ซึ่งอธิบดีกรมคุ้มครองแรงงานมอบหมายได้ออกคำสั่งให้นายจ้างแก้ไขข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน คู่กรณีอาจยื่นอุทธรณ์ต่ออธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายก็ได้[๑๕] แต่ทั้งสองกรณีหากอธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายไม่เห็นด้วยกับคำอุทธรณ์ ต้องรายงานความเห็นพร้อมเหตุผลไปยังปลัดกระทรวงแรงงานซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ชั้นเหนือขึ้นไปเพื่อพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์ต่อไป

---

๓ คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๕๑๗/๒๕๔๙
๔ คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๖๘๔/๒๕๕๓
๕ คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ที่ อ.๒๒๘/๒๕๕๗
๖ คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๒๓๙/๒๕๔๕
๗ คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๒๘๐/๒๕๔๘
๘ คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๗๒๗/๒๕๕๒
๙ คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๕๕๓/๒๕๔๕
๑๐ คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๘๔๕/๒๕๕๗ และ คบ. ๗๕/๒๕๕๙
๑๑ คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๓๔๖/๒๕๔๗ และ ๓๑/๒๕๕๐ และคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ที่ อ.๖๙๓/๒๕๕๗
๑๒ คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๕๕/๒๕๕๘
๑๓ ความเห็นคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง เรื่องเสร็จที่ ๙๘/๒๕๔๒
๑๔ คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๑๖๓/๒๕๔๘
๑๕ ความเห็นคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง เรื่องเสร็จที่ ๓๔๓/๒๕๔๗

๒.๓ ระยะเวลาอุทธรณ์

(๑) การนับระยะเวลา มาตรา ๔๔ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ กำหนดให้คู่กรณีอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่ง ซึ่งหลักเกณฑ์การแจ้งและวันที่ถือว่าคู่กรณีได้รับแจ้งย่อมเป็นไปตามหมวด ๔ การแจ้ง มาตรา ๖๘ ถึง มาตรา ๗๔ ที่กำหนดการแจ้งโดยวิธีการต่าง ๆ ไว้โดยคำสั่งทางปกครองจะต้องจดแจ้งสิทธิอุทธรณ์โดยถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในมาตรา ๔๐ ด้วย (ระบุกรณีที่อาจอุทธรณ์การยื่นอุทธรณ์และระยะเวลาอุทธรณ์) จึงจะมีผลให้เริ่มนับระยะเวลาอุทธรณ์ได้[๑๖] เมื่อคู่กรณีได้รับแจ้งคำสั่งทางปกครองที่มีการจดแจ้งสิทธิอุทธรณ์ไว้โดยถูกต้องแล้ว ระยะเวลาอุทธรณ์จะเริ่มนับโดยไม่นับวันแรกแห่งระยะเวลารวมเข้าด้วยตามที่กำหนดในมาตรา ๖๔ วรรคหนึ่ง เพราะไม่เต็มวัน ในทางปฏิบัติจึงเริ่มนับวันถัดจากวันที่ได้รับแจ้งคำสั่งเป็นวันที่หนึ่งของระยะเวลาอุทธรณ์เช่น คู่กรณีได้รับแจ้งคำสั่งเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๔๙ จึงต้องนับวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๙ เป็นวันที่หนึ่งของระยะเวลาอุทธรณ์สิบห้าวัน วันสุดท้ายของการใช้สิทธิอุทธรณ์จึงได้แก่วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๙[๑๗] และกรณีที่วันสุดท้ายของระยะเวลาอุทธรณ์เป็นวันหยุด ต้องถือว่าระยะเวลาสิ้นสุดในวันทำงานถัดจากวันหยุดตามที่กำหนดในมาตรา ๖๔ วรรคสาม เช่น คู่กรณีต้องยื่นอุทธรณ์คำสั่งภายในวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๙ แต่ปรากฏว่าวันที่ ๕ - ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๙ เป็นวันหยุดราชการ จึงต้องถือว่าระยะเวลาอุทธรณ์สิ้นสุด ในวันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๔๙ ซึ่งเป็นวันทำงานถัดจากวันหยุด[๑๘] ทั้งนี้พึงเข้าใจให้เป็นที่ชัดเจนว่า เรื่องวันหยุดไม่ใช้กับการเริ่มนับระยะเวลาอุทธรณ์ในกรณีที่วันถัดจากวันได้รับแจ้งคำสั่งเป็นวันหยุด เช่น วันที่ ๓ - ๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑ เป็นวันหยุดราชการ และคู่กรณีได้รับแจ้งคำสั่งในวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๕๑ ย่อมต้องนับวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๕๑ ซึ่งเป็นวันถัดไปเป็นวันที่รู้สิทธิอุทธรณ์ และเริ่มนับระยะเวลาอุทธรณ์ แม้ว่าวันดังกล่าวจะเป็นวันหยุด มิใช่ถือว่าวันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๕๑ ซึ่งเป็นวันทำงานถัดจากวันหยุดเป็นวันเริ่มนับระยะเวลาอุทธรณ์[๑๙]

ทั้งนี้ หลักที่ให้เริ่มนับระยะเวลาอุทธรณ์ตั้งแต่วันที่คู่กรณีได้รับแจ้งคำสั่งย่อมนำไปใช้กับการอุทธรณ์ตามกฎหมายเฉพาะด้วย หากกฎหมายเฉพาะในเรื่องใดกำหนดหลักเกณฑ์การนับระยะเวลาอุทธรณ์ไว้ไม่เป็นธรรมแก่คู่กรณี เช่น มาตรา ๙๖ แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ ที่บัญญัติให้ผู้ถูกลงโทษทางวินัยใช้สิทธิอุทธรณ์คำสั่งลงโทษภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนมีคำสั่งลงโทษ ย่อมมีผลให้ผู้ถูกลงโทษมีระยะเวลาใช้สิทธิอุทธรณ์แตกต่างกันไปแล้วแต่จะได้รับแจ้งคำสั่งเมื่อใด ซึ่งเป็นการปฏิบัติโดยไม่เท่าเทียมกัน อันขัดต่อหลักความเสมอภาคของบุคคลตามมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญ ทั้งมีหลักประกันความเป็นธรรมต่ำกว่ามาตรา ๔๔ แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ ที่กำหนดให้อุทธรณ์คำสั่งทางปกครองภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่ง ประกอบกับมาตรา ๔๒ ที่กำหนดให้คำสั่งทางปกครองมีผลใช้ยันต่อบุคคลตั้งแต่ขณะที่ได้รับแจ้ง ดังนั้น การนับระยะเวลาอุทธรณ์สามสิบวันจึงต้องเริ่มนับตั้งแต่วันที่คู่กรณีได้รับแจ้งคำสั่ง มิใช่วันที่ผู้บังคับบัญชามีคำสั่ง[๒๐]

---

[๑๖] กรณีที่คำสั่งทางปกครองมิได้จดแจ้งสิทธิอุทธรณ์โดยถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดระยะเวลาอุทธรณ์จะเริ่มนับใหม่ตั้งแต่วันที่คู่กรณีได้รับแจ้งหลักเกณฑ์ดังกล่าว (มาตรา ๔๐ วรรคสอง)

[๑๗] ความเห็นคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง เรื่องเสร็จที่ ๒๑๓/๒๕๕๐

[๑๘] คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๓๔/๒๕๕๑

[๑๙] คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๔๗๖/๒๕๕๓

[๒๐] ความเห็นคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง เรื่องเสร็จที่ ๖๓๘/๒๕๔๕

(๒) การขยายระยะเวลา

ระยะเวลาอุทธรณ์สิบห้าวันที่กฎหมายกำหนดไว้อาจมีการขยายออกไปได้ในสองกรณีด้วยกัน กรณีแรกเป็นการขยายระยะเวลาโดยผลของกฎหมายตามมาตรา ๔๐ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ ที่กำหนดว่ากรณีที่เจ้าหน้าที่มิได้จดแจ้งสิทธิอุทธรณ์โดยถูกต้องตามหลักเกณฑ์ในวรรคหนึ่ง และไม่มีการแจ้งคำสั่งใหม่พร้อมสิทธิอุทธรณ์ และระยะเวลาอุทธรณ์สั้นกว่าหนึ่งปี ให้ขยายเป็นหนึ่งปีนับแต่วันที่ได้รับคำสั่งทางปกครอง โดยกรณีที่เจ้าหน้าที่แจ้งคำสั่งทางปกครองใหม่แต่แจ้งไม่ถูกต้อง เช่น แจ้งสำเนาคำสั่งที่ลงนามโดยผู้ไม่มีอำนาจตามกฎหมาย ย่อมถือว่าไม่ใช่การแจ้งคำสั่งใหม่พร้อมสิทธิอุทธรณ์โดยถูกต้อง ระยะเวลาอุทธรณ์ย่อมขยายเป็นหนึ่งปีเช่นกัน[๒๑] ดังนี้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองจึงควรใส่ใจกับการจดแจ้งสิทธิอุทธรณ์ในคำสั่งทางปกครอง เพราะหากไม่จดแจ้งหรือจดแจ้งไม่ถูกต้อง ระยะเวลาอุทธรณ์จะขยายเป็นหนึ่งปี ซึ่งจะกระทบต่อความมั่นคงแน่นอนของสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายของบุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างมาก[๒๒] ส่วนกรณีที่ระยะเวลาอุทธรณ์หนึ่งปีที่ขยายออกไปได้ล่วงพ้นไปแล้ว แม้เจ้าหน้าที่จะแจ้งคำสั่งและสิทธิอุทธรณ์ใหม่ก็ไม่ถือเป็น “คำสั่งทางปกครองที่แจ้งใหม่” หากคู่กรณีมีหนังสือโต้แย้งคำสั่ง ย่อมไม่ถือเป็นการอุทธรณ์ตามกฎหมาย ศาลจึงไม่อาจรับคำฟ้องไว้พิจารณาได้[๒๓] และแม้กรณีที่เจ้าหน้าที่ได้รับอุทธรณ์ไว้พิจารณาและมีคำวินิจฉัยอุทธรณ์ ก็ไม่ทำให้เกิดสิทธิฟ้องคดีขึ้นใหม่แต่อย่างใด[๒๔]

นอกจากการขยายระยะเวลาอุทธรณ์โดยผลของกฎหมายแล้ว อาจมีการขยายระยะเวลาตามคำขอของคู่กรณี โดยคู่กรณีอาจขอให้เจ้าหน้าที่ขยายระยะเวลาอุทธรณ์ โดยอาศัยบทบัญญัติมาตรา ๖๖ แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ ที่กำหนดเกี่ยวกับการขยายระยะเวลาที่กำหนดไว้ในกฎหมายในกรณีที่มีพฤติการณ์ที่จำเป็นเป็นเหตุให้คู่กรณีไม่อาจกระทำการได้ภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด โดยการขยายระยะเวลานั้นมีเงื่อนไขสองประการ ประการแรก พฤติการณ์ที่ทำให้คู่กรณีไม่อาจกระทำการภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ในกฎหมายจะต้องมิใช่ “ปัญหาข้อขัดข้องทั่วไป” ที่คู่กรณีอาจประสบได้ในกระบวนการพิจารณาทางปกครอง แต่เป็น “พฤติการณ์พิเศษที่ทำให้คู่กรณีไม่อาจกระทำการใด ๆ ได้โดยสิ้นเชิง” และพฤติการณ์ดังกล่าวมิได้เกิดจากความผิดของคู่กรณีเอง ประการที่สอง คู่กรณีจะต้องมีคำขอขยายระยะเวลาอย่างช้าที่สุดภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่พฤติการณ์นั้นได้สิ้นสุดลง และเมื่อเจ้าหน้าที่ได้ขยายระยะเวลาให้แล้ว คู่กรณีจะต้องยื่นอุทธรณ์ภายในระยะเวลาที่เจ้าหน้าที่กำหนดด้วย[๒๕] โดยกรณีที่อาจถือเป็น “พฤติการณ์ที่จำเป็น” อันเป็นเหตุให้คู่กรณีขอขยายระยะเวลาอุทธรณ์ได้เช่น เกิดภัยพิบัติธรรมชาติทำให้เอกสาร สำหรับการจัดทำคำอุทธรณ์สูญหายหรือถูกทำลาย แต่คู่กรณีคงไม่อาจอ้าง “ปัญหาข้อขัดข้องทั่วไป” ในการยื่นอุทธรณ์มาเป็นเหตุขอขยายระยะเวลาอุทธรณ์ได้ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในการจัดเตรียมเอกสาร ความซับซ้อนของข้อกฎหมาย การจัดหาทนายความ ฯลฯ เพราะเป็นเรื่องที่คู่กรณีมีหน้าที่ต้องจัดการเป็นปกติธุระอยู่แล้ว[๒๖] ดังนี้ หากคู่กรณีมีปัญหาในการรวบรวมเอกสารเพื่อจัดทำคำอุทธรณ์เนื่องจากได้รับทราบคำสั่งทางปกครองล่าช้าเพราะได้ย้ายออกจากภูมิลำเนาไปอยู่ที่อื่นและแม่บ้านเป็นผู้รับเอกสารแทน คู่กรณีย่อมมีหน้าที่กำชับให้แม่บ้านแยกเอกสารที่มีถึงตนและส่งมอบให้โดยเร็ว อีกทั้ง เมื่อได้รับทราบคำสั่งแล้ว คู่กรณียังมีเวลาเหลือพอที่จะยื่นอุทธรณ์คู่กรณีย่อมไม่อาจอ้างเหตุดังกล่าว เพื่อขอขยายระยะเวลาอุทธรณ์ได้[๒๗]

---

[๒๑] คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๖๓๖/๒๕๕๐

[๒๒] สำหรับหลักเกณฑ์การจดแจ้งสิทธิอุทธรณ์พร้อมตัวอย่าง โปรดดู คำแนะนำของคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง ที่ ๑/๒๕๔๐ เรื่อง หลักเกณฑ์การแจ้งสิทธิในการอุทธรณ์หรือโต้แย้งคำสั่งทางปกครอง

[๒๓] คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ อ.๕๒๘/๒๕๕๔

[๒๔] คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ที่ อ.๙๐/๒๕๕๖

[๒๕] ความเห็นคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง เรื่องเสร็จที่ ๒๑๓/๒๕๕๐

[๒๖] สำหรับบทวิเคราะห์การใช้บังคับบทบัญญัติมาตรา ๖๖ โปรดดู ศุภวัฒน์ สิงห์สุวงษ์, “ปัญหาการขยายระยะเวลาที่กำหนดไว้ในกฎหมายตามมาตรา ๖๖ แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙”, วารสารกฎหมายปกครอง, เล่ม ๒๕ ตอน ๓ (๒๕๕๑), หน้า ๙๓ - ๑๔๑.

[๒๗] คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ที่ อ.๔๘๙/๒๕๕๖

อนึ่ง ในบางกรณีระยะเวลาอุทธรณ์อาจ "ขยาย" ออกไปเนื่องจากเจ้าหน้าที่ระบุระยะเวลาอุทธรณ์ยาวกว่าที่กฎหมายกำหนด เช่น ระบุในคำสั่งทางปกครองที่แจ้งไปยังคู่กรณีว่าให้ยื่นอุทธรณ์ภายในสามสิบวันนับแต่ได้รับแจ้งคำสั่ง แทนที่จะเป็นสิบห้าวันตามที่กำหนดในมาตรา ๔๔ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ และปรากฏว่าคู่กรณียื่นอุทธรณ์เกินสิบห้าวันแต่ยังอยู่ภายในสามสิบวัน ในกรณีเช่นนี้ย่อมต้องพิจารณาในทางที่ให้ความเป็นธรรมแก่คู่กรณี โดยถือว่าคู่กรณียื่นอุทธรณ์ภายในระยะเวลาที่กำหนดแล้ว[๒๘]

(๓) วันที่อุทธรณ์มีผล

การพิจารณาว่าคู่กรณีได้ยื่นอุทธรณ์ภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดหรือไม่ในเบื้องต้นอาจต้องพิจารณาก่อนว่า การยื่นอุทธรณ์มีผลเมื่อใด หากคู่กรณีไปยื่นหนังสืออุทธรณ์ที่หน่วยงานของเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่ง ย่อมถือว่าวันที่หน่วยงานลงทะเบียนรับหนังสืออุทธรณ์ไว้ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นวันที่ยื่นอุทธรณ์ตามกฎหมายหรือวันที่อุทธรณ์มีผล แต่ถ้าคู่กรณีส่งหนังสืออุทธรณ์ทางไปรษณีย์อาจมีปัญหาต้องพิจารณาว่าการอุทธรณ์มีผลในวันใด โดยเฉพาะกรณีที่ได้ส่งหนังสืออุทธรณ์ก่อนครบกำหนดระยะเวลาอุทธรณ์ แต่ปรากฏว่าหนังสืออุทธรณ์ไปถึงเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ภายหลังพ้นกำหนดระยะเวลาอุทธรณ์ไปแล้ว จะถือว่าวันที่คู่กรณีส่งหนังสืออุทธรณ์หรือวันที่เจ้าหน้าที่ได้รับหนังสืออุทธรณ์ เป็นวันที่ยื่นอุทธรณ์หรือวันที่อุทธรณ์มีผล ทั้งนี้กฎหมายเฉพาะในบางเรื่องได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้ไว้โดยให้ถือว่าวันส่งหนังสืออุทธรณ์ซึ่งปรากฏตามหลักฐานทางไปรษณีย์ เช่น ใบรับฝากหรือตราประทับรับที่ซองหนังสือ เป็นวันยื่นอุทธรณ์แต่กฎหมายอีกหลายเรื่องรวมทั้งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ ซึ่งเป็น "กฎหมายกลาง" มิได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้ไว้ทำให้องค์กรทางกฎหมายมีแนวคำวินิจฉัยแตกต่างกันไป โดยกรณีการอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ คณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองได้ให้ความเห็นว่าเมื่อคำนึงถึงความสะดวกของคู่กรณีและการคุ้มครองสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งทางปกครอง ต้องถือว่าวันส่งหนังสืออุทธรณ์เป็นวันที่การแสดงเจตนาอุทธรณ์มีผล[๒๙] ซึ่งคณะกรรมการกฤษฎีกาได้นำหลักดังกล่าวมาใช้กับการอุทธรณ์เงินค่าทดแทนตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๒๕ โดยให้ความเห็นว่าการใช้สิทธิอุทธรณ์เงินค่าทดแทนมีผลสมบูรณ์ ต่อเมื่อได้ส่งเจตนาวันที่คู่กรณีส่งหนังสืออุทธรณ์ทางไปรษณีย์จึงเป็นวันที่การแสดงเจตนามีผล[๓๐] อย่างไรก็ดีศาลปกครองสูงสุดมีแนวคำวินิจฉัยในอีกทางหนึ่งว่าวันที่ผู้มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ได้รับหนังสืออุทธรณ์เงินค่าทดแทนเป็นวันที่อุทธรณ์มีผล[๓๑] อันเป็นการนำมาตรา ๑๖๙ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่บัญญัติว่าการแสดงเจตนาที่กระทำต่อบุคคลซึ่งมิได้อยู่เฉพาะหน้าให้ถือว่ามีผลนับแต่เวลาที่การแสดงเจตนาไปถึงมาใช้บังคับ[๓๒] ซึ่งศาลปกครองสูงสุดได้นำหลักนี้ไปใช้กับการอุทธรณ์ตามกฎหมายอื่นด้วย[๓๓] รวมทั้งการอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ[๓๔] โดยศาลได้ให้เหตุผลว่าพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ มิได้บัญญัติให้การยื่นอุทธรณ์คำสั่งมีผลนับแต่วันที่ส่งคำอุทธรณ์ทางไปรษณีย์จึงต้องนำมาตรา ๑๖๙ แห่ง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับ และถือว่าการแสดงเจตนาอุทธรณ์มีผลในวันที่เจ้าหน้าที่ได้ลงทะเบียนรับคำอุทธรณ์[๓๕] ซึ่งจนถึงปัจจุบันศาลปกครองสูงสุดก็มิได้เปลี่ยนแปลงจุดยืนในเรื่องนี้แต่อย่างใด[๓๖]

ทั้งนี้การถือเอาวันที่เจ้าหน้าที่ได้รับหนังสืออุทธรณ์เป็นวันที่อุทธรณ์มีผลย่อมเป็นหลักที่ไม่เป็นธรรมต่อคู่กรณีผู้อุทธรณ์คำสั่งทางปกครอง เพราะคู่กรณีต้องเผื่อเวลาในการจัดส่งหนังสืออุทธรณ์ โดยเฉพาะคู่กรณีที่อยู่ห่างไกลจากหน่วยงานของเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ ทั้งยังไม่แน่นอนว่าหนังสืออุทธรณ์จะไปถึงเจ้าหน้าที่เมื่อใด เพราะอาจเกิดความล่าช้า

---

[๒๘] คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๔๙๙/๒๕๕๘

[๒๙] ความเห็นคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง เรื่องเสร็จที่ ๓๔๕/๒๕๔๘

[๓๐] ความเห็นคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) เรื่องเสร็จที่ ๑๕๒/๒๕๔๙

[๓๑] คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๔๔๔/๒๕๔๘, ๔๘๗/๒๕๔๙, ๔๘๘/๒๕๔๙, ๔๘๙/๒๕๔๙ และ ๑๕๖/๒๕๕๐

[๓๒] คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๒๘๓/๒๕๕๑ และ ๔๗๐/๒๕๕๑

[๓๓] คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๖๗๑/๒๕๔๘ : การอุทธรณ์คำสั่งลงโทษผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ ตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘

[๓๔] คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๓๔/๒๕๕๑

[๓๕] คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๕๗๒/๒๕๕๗

[๓๖] สำหรับคำวินิจฉัยล่าสุด โปรดดู คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ที่ อ.๓๖๐/๒๕๕๖ และ อ. ๖๒๗๖๒๘/๒๕๕๗